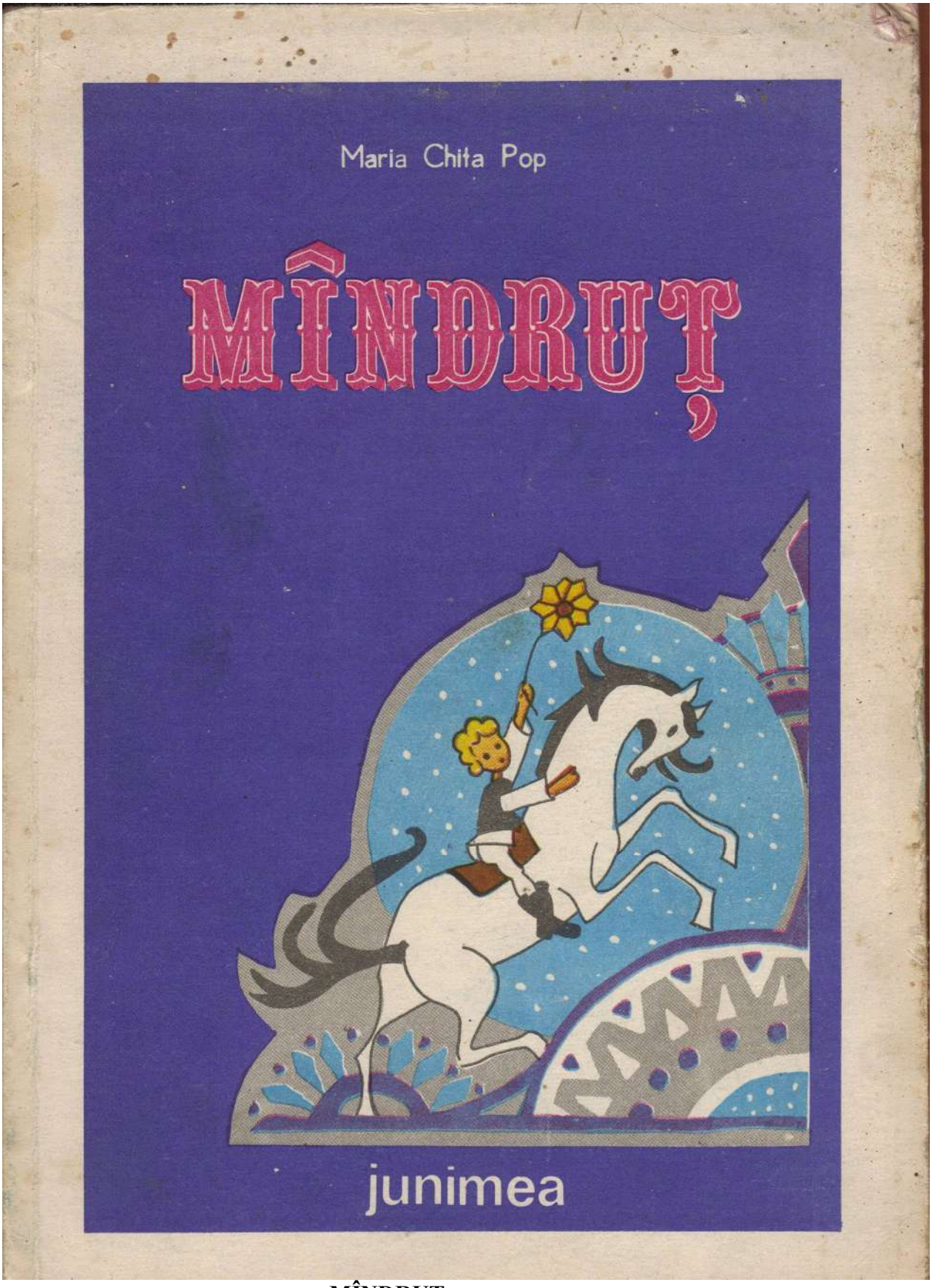

MÎNDRUȚ
MARIA CHITA POP

cuprins

I. FOAIE VERDE MĂR ROTAT. ŞAPTE FECIORI DE—MPĂRAT 3
1. CREANGĂ ALBĂ DIN CĂRARE ILARIE—I CEL MAI MARE 6
2. BADII CU LAIBĂR PESTRIŢ IUANUC MĂ—SA I—O ZIS 9
3. AMBROSIE, FLOARE ALBĂ, IA—MĂ—N LUME DE ŢI—S DRAGĂ.. 12
4. FLOARE MÎNDRĂ DE CICOARE, UNU—I RUSALIM SUB SOARE ! 15
5. FRUNZĂ VERDE MĂGHERAN, ASTA—I HOREA LUI VĂLEAN 18
6. BRADULE, BRĂDUŢ ÎNALT, DOR DE LOGHIN S—O LEGAT 21
7. DINTRE CRENGI DE PĂLTINUŢ, IEŞI MÎNDRUŢ DIN LEGĂNUŢ 24
II. U—IU—IU PICIOR DE RAC ŞAPTE FETE PE—UN COLAC, TOATE SÎNT DE MĂRITAT 26
1. MÎNDRĂ FLOARE ÎI GHERGHINA, DA' TOT NU—I CA RUSALINA 26
2. FAINĂ FATĂ—I RUSALINA, DA' O—NTRECE CĂTĂLINA 29
3. TRANDAFIR CU FRUNZA LATĂ, LODOVICA—I FAINĂ FATĂ 33
4. IARBĂ VERDE DIN POIANĂ, MIE—MI ZICE SÎNZIANA 41
5. OANIŢA—I CU OCHI DE STELE ŞI SPRÎNCENE SUBŢIRELE.. 45
6. PICĂ FRUNZA MOR ŞI EU, DOCHIŢA DE DORUL TĂU 49
7. FRUNZULIŢĂ DE SCUMPIE, LEONORA—MI PLACE MIE ! 56
POSTFAŢĂ 61

I. FOAIE VERDE MĂR ROTAT. ŞAPTE FECIORI DE—MPĂRAT

A fost odată ca niciodată, a fost odată un împărat.

Un împărat, împăunat
Putred de bogat,
C—o tocilă—afară,

Care cum venea,
Pe toţi îi tocea !

Numai pe nevastă—sa, împărăteasa, n—a putut—o toci, din care pricină au avut o droaie de copii. Amu nu—i destul că aveau fete măritate, feciori holtei[1], copii de şcoală, că pe unu' abia apucară să—l vadă copăcel cînd pe altu—l puseră—n copaie[2], că mai *arăduiră*[3] unul, aşa că, la vremea potrivită, li se înmulţi avutul cu încă un fecioraş. Acu avea împăratul şapte feciori unul mai frumos ca celălalt. Dar aiesta de pe urmă îi întrecea pe toţi. Era rumen ca o rujiţă de rosmarin şi mîndru, de mai mîndru nici că se putea. De aia îl şi botezară Mîndruţ. Şi Mîndruţ la toţi le era drag, drag că abia îşi dădeau fraţii şi surorile, doicile şi fetele din casă, unul altuia, rînd la legănat. Dar mă—sa îl legăna mai cu drag decît toţi :

A—bu—a—bu—a—bu—a !
A—bu—a cu măicuţa !
Că măicuţa te—a păzi,
De tot răul te—a feri,
Şi ţi—a zice din grăiuţ,
Ca să creşti ca un pomuţ

Mă rog, îl drăgăleau şi—l desmierdau toţi în fel şi chip. Da' şi el avea haznă[4] de ţuţurat că se înălţa văzînd cu ochii, într—o lună—două cît alţii în nouă, aşa că repede păşi Mîndruţ afară din legănuţ, zisa lui moşu' meu fie iertat săracu' :

Mă—sa vineri l—o—nfăşat,
Sîmbătă l—o botezat,
Duminică l—o—nsurat,
Luni cătană[5] *l—o luat !*

Şi cum era învăţat de mic, tot cu ei şi cu ei, cînd ajunse el holteiaş numai în picioarele şi de coada fraţilor lui mai mari era. Apoi ăştia toată ziua erau pe păduri, luau dealurile—n lung şi—n lat după cai nărăvaşi ca să—i aducă la pinten, urcau văile şi ponoarele după sălbătăciuni sau după *egreţi* pe care—i învăţa rînduiala vînatului şi cîte şi mai cîte altele ce nici nu le mai pot eu înşira aici. Iară noaptea băteau fecioraşii împăratului drumurile satului horind[6] cît îi ţinea gura, păşeau pragurile şezătorilor luîndu—se la—ntrecere cu fetele la răşchirat şi depănat, săreau gardurile după cîte o catrinţă mai scuturată, chiuind:
Cum aş face, tu Oăniţă
Să te ţin seara—n portiţă !
—Unde—aţi fost, dragul tatii ? îi întreba, cînd şi cînd, împăratul.
—La joc, tătucă ! răspundeau ei tropăind din picioare, plesnind cu palmele în tureacul cizmelor şi pocnind din degete, încît văzîndu—i împăratului îi trecea supărarea şi—şi zicea în gîndul lui : „geaba—geaba că cuiul cel nou scoate pe cel vechi afară !"
Alteori îi lua din scurt împărăteasa.
—Unde—aţi fost, dragul mamii, cît îi ziulica de lungă ? Voi n—aveţi casă, n—aveţi masă de umblaţi aşa frunza frăsinetului[7]?
—La tîrg, mămucă ! răspundeau ei.
—Apoi aşa bine—i acolo de n—aveţi nici o hodină de rîndul lui ?
—Ei ha, mămucă dragă ! ! ! răspundeau ei înghiontindu—se unul pe altul, rîzînd.
Şi ce—i drept, îi drept, că aşa şi era, dar biata împărătească de unde era să ştie cînd nu vedea toată ziulica nimic afară de casă, de copii şi de bărbat. Ştiau ei însă şi pentru ea. Ştiau fecioraşii şi ce îi şi ce nu—i în tîrg : marfă puzderie, cumpărători cu miile vînzolindu—se de colo—colo şi tîrguindu—se

[1] Tînăr bun de însurat
[2] albie
[3] croiră
[4] folos
[5] soldat
[6] A cînta
[7] A hoinări

pentru mai nimic, în gura mare, pleavă de bani trecînd din mînă în mînă ; mulţime de bărbaţi, femei şi copii, de fete pe la toate şetrele şi de flăcăi ţinîndu—se după ele ca să le cumpere turtă cu oglindă şi să le cheme la joc.

1. CREANGĂ ALBĂ DIN CĂRARE ILARIE—I CEL MAI MARE

Întîi i s—a întîmplat ceva feciorului cel mai mare, *bag samă* pentru că era mai mare. Amu el nu era mare numai pentru că era mai mare ci era mare şi pentru că era mult sau, cum s—ar spune, era multioc[8]. —Se vede treaba că *mămuchii* şi *tătuchii* le—a prisosit *pănura* cînd m—or croit ! se plînse el într—o zi cînd era cu toţi fraţii la încărcat piatră din Dîmbul gol.

[8] Om mare, greoi, gras

—Şi cu ce te—mpiedecă ? îl întrebară fraţii.
—Apoi cu nimic, răspunse el, decît cu aceea că pe oriunde mă duc nu—mi găsesc o fată pe potrivă numa' de alea măruntele de de—abia—mi ajung la brîu, vorba lui moşu' meu, Dumnezeu să—l ierte şi să—l hodinească că tare—i mai plăcea să poreclească :

Badea—nalt cît un stejar,
Mîndra pînă—n brăcinar !
Badea cît un fag cu frunză,
Mîndra cît un lat de pînză !

—Mai întinde—le şi tu să crească ! îi ziseră fraţii, în rîs.
—Le întind eu cu dragă inimă, le răspunse Ilarie, că aşa îl chema pe feciorul cel mare al împăratului, dar pînă să crească astea măruntele, mi—am găsit una pe măsură, la Piatra uriaşilor.
—Nu zău !?! se mirară fraţii.
—Ba zău ! îşi întări el vorba.
—Şiii ? mai întrebară ceia.
—Şi, băgă el de—a—dora—n coş[9], îi frumoasă şi cam de—o statură cu...
—Cetatea Corneştiului ! îi luă vorba din gură frate—său Rusalim, rîzînd cu aşa poftă de le zîrdi[10] rîsul la toţi.

Auzindu—i, Ilarie se supără şi nu le mai spuse nimic, aşa că îşi văzu fiecare de treaba lui.

Stătea el, posomorît, pe o dungă de piatră cînd îl agrăi[11] Mîndruţ.

—Bădiucule[12] ! zise acesta. Văd că te seacă gîndurile la inimă ; zi—mi mie ce ai de zis că eu n—oi rîde de dumneata niciodată.
—Ei, Mîndruţ, abia—i păşit din legănuţ, ce ştii tu ce—i pe lumea asta !
—Poate mai ştiu şi eu cîte ceva şi de nu ştiu, oi învăţa ! îi răspunse Mîndruţ.
—Asta aşa—i ! zise frate—său mirîndu—se de isteţimea ţîngăuaşului[13]. Apoi adăugă : Dochiţa, că aşa o cheamă pe mîndruţa mea, îi copilă de—a Craiului uriaşilor,ăl de stăpîneşte peste pietroaiele şi peşterile Bobîlnei. Mă înţeleg cu ea tare—tare bine şi aş lua—o de nevastă, dar nu mi—o dau ai ei că, cică. să nu le corcesc neamul. Amu, ce să fac ?
—Fur—o ! sări de colo, hotărît, Mîndruţ.
—S—o fuuur ? întrebă Ilarie lung.
—Abunăseamă[14] că s—o furi ! îşi întări Mîndruţ sfatul.
—Că bine zici ! se lumină, atunci, frate—său la cap şi, sculîndu—se în picioare, mai spuse : Chiar pornesc şi chiar mă duc! Dar tu nu spune la nimenea nimic de gîndul meu nici de te—or pica cu ceară, auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit, bădiucule ! grăi Mîndruţ.
—Şi aşa să ştii, mai mînă frate—său vorba înainte, că eu pînă—ntr—un tîrziu mă—ntorc. Iară de nu m—oi întoarce pîn—atunci, îi face şi tu cum îi putea şi cum te—a trage inima ! Apoi luîndu—şi rămas bun porni în lume.

Se luă, luă,
Joi de dimineaţă,
Tot peste fîneaţă,
Pe drumuri ştiute,
Cu piatră bătute,
De voinici umblate,
De oameni uitate !
Cu straiţa—n spate,

---

[9] A vorbi din nou
[10] A stîrni
[11] A adresa cuiva vorba
[12] bade
[13] Flăcăiaşului
[14] Cu siguranţă

S—a tot dus, s—a dus,
Pe Bobîlna—n sus !

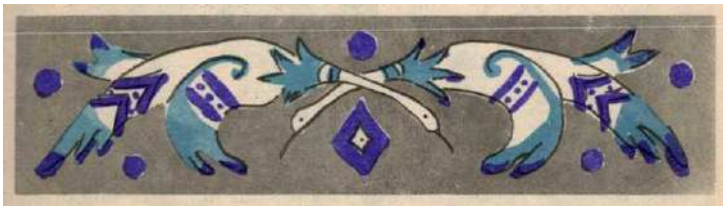

2. BADII CU LAIBĂR PESTRIŢ IUANUC MĂ—SA I—O ZIS

Nu după multă vreme şi—al doilea fecior al împăratului, Iuănuc, începu a se căina[15].
—Placu—mi fetele bărnace, cu părul negru şi ochii cum îi murea coaptă ! Îşi descarcă el sufletul într—o zi cînd erau cu toţi la coasă la Rîtul lui Chifor.

[15] A se tîngui, a se plînge

—Şi cine te opreşte să—ţi iei una chiar aşa ? îl întrebară fraţii.
—Nimic nu mă opreşte şi mi—am şi găsit una !
—Nu zău !?! se mirară fraţii.
—Zic—zău ! îşi întări el spusa.
—Şiii? mai întrebară *ceia.*
—Şi. Am văzut—o pe cumpăna de la Fîntîna lui Paltin. Se legăna pe ciutură şi se pieptăna oglindindu—se—n fîntînă. Era frumoasă ca un trandafir.
—Asta—i fata Mumii pădurii ! sări Vălean, frate—său, de colo. Atunci, pe dată se înnegura Iuănuc de supărare, îşi lăsă coasa—n brazdă şi se trase la umbră.
—Bădiucule, îl agrăi atunci Mîndruţ, nu fi aşa de supărat că te—oi îndrepta eu.
—Tu pe mine ? întrebă Iuănuc mai în rîs, mai în batjocură. Şi tot cam aşa îi mai zise : Măi Mîndruţ, tu abia—i păşit din legănuţ!
—Şi ce dacă ? se împuteri[16] Mîndruţ.
—Şi ce—ai zice tu să fac ? îl întrebă Iuănuc mai mult ca să se afle—n treabă decît c—ar fi crezut că—i poate fi Mîndruţ de vreun folos.
—S—o furi ! îi spuse frate—său, hotărît.
—S—o fuur ? întrebă cela lung. Dar mai minten[17] după aia grăi scurt : că bine zici ! Da' cum să fac că Rusalina nu coboară de pe cumpăna fîntînii, unde i—a zis mămucă—sa să şadă, nici moartă ?
—A coborî ea, n—ai tu nici o grijă ! îi întări frate—său credinţa, fă tu numai ce—ţi zic eu : Du—te la tîrg şi cumpără o cizmă roşie, un pieptene cu scînteiuţe şi o turtă dulce cu oglindă. Apoi le du unde trebuie şi le pune pe partea ta de fîntînă, iar tu ascunde—te ! Rusalina nu s—a putea ea ţine să nu le iscodească şi, cum n—a mai avut încălţări, n—a şti cum să se—ncalţe, s—a băga cu amîndouă picioarele în cizmă şi atunci o poţi fura că nu mai poate face—un pas !
—Să ştii că mă chiar duc ! zise atunci Iuănuc mulţumit de planul pe care i—l făcuse frate—său, Mîndruţ. Dar tu nu spune la nimenea nimic, nici dacă te—or pune cu capul pe tăietor, că eu pînă—n crucea amiezii mă şi—ntorc. Auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit, bădiucule ! răspunse Mîndruţ.
—Ţine—aci, mai zise el către frate—său mai mic, nuieluţa asta de alun. Cînd îi vedea frunzuţele din vîrful ei îngălbenindu—se, să ştii că—s în primejdie de moarte iar dacă îi vedea că se chiar uscă să ştii că m—am tot dus pe lumea cealaltă. Atunci îi face cum îi vrea şi cum te—a trage inima !

Apoi îşi luă Iuănuc rămas bun de la frăţîne—său şi porni în lume.

Se luă, luă,
Tot joi dimineaţă,
Cu Viforu—n faţă.
Vîntosu' turbat,
Pe sus l—o purtat.
Vîrteju' l—o prins,
Sfleder *l—o cuprins.*
Brumar brumări,
Gura—i aburi.
Vînzolea—l smuci,
Îl încolăci,
Şi mi—l răsuci,
În opt, opturele,
Opt întorsurele.
Străiţucă goală îl băgă
În poală,
Şi l—o dus, l—o dus
Pe Remetea—n sus.

[16] A se voinici
[17] Îndată,imediat

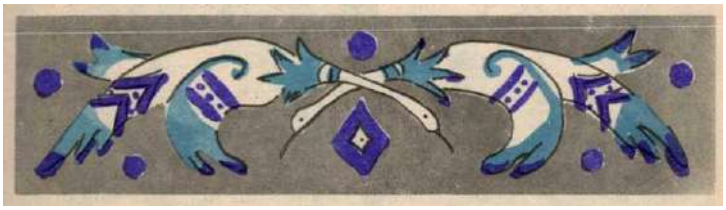

3. AMBROSIE, FLOARE ALBĂ, IA—MĂ—N LUME DE ŢI—S DRAGĂ..

Şi cel de—al treilea fecior al împăratului a păţit într—o zi ceea ce trebuia să păţească.

Umblînd pe la Părăul ponoarelor după o capră neagră care îl cam purtase din colţ în colţ de stîncă cu drăcăriile ei, povesti odată Ambrosie cînd erau cu toţii la o clacă de desfăcut cucuruz, nu ştiu cum alunecă peste o lespede de piatră, lespedea alunecă peste altă lespede, asta dădu peste alta şi altele peste altele, iar cînd gătară de alunecat toate unele peste altele, sub risipitură văzu o despicătură.

—Nu era mai mare ca de—un stat bun de om, îşi desluşi el fraţii. Mă uit eu pe ea în jos, nu văd nimic ! Atunci apuc o piatră o zvîrl înăuntru şi aştept să văd cînd şi unde a răspunde.
A hurducăit[18] pe horn în jos vreme de un ceas şi mai bine.
—Zău !?! se minunară fraţii.
—Zău—zău ! îşi întări el spusa.
—Şiii ? mai întrebară ceia.
—Şi nu numai atîta dar la toată bufnitura se auzea de—acolo : hai ! haai !! haaai !!! haaaaai !!! Haaaaaaaaai !!!

Mă mai uit o dată pe deschizătură—n jos, povesti Ambrosie mai departe şi cînd acolo ce văd ? Văd, ca într—un ochi de fîntînă, o fată ca o păunită de frumoasă. Torcea dintr—un caier cu lîna de aur, stînd pe furcă şi cîntînd :

Ambrosie, floare albă,
Ia—mă—n lume de ţi—s dragă !
De ţi—s dragă, du—mă—n lume,
De ţi—s urîtă îmi spune !
De ţi—s dragă du—m'—acasă
De ţi—s urîtă mă lasă !

Apoi cum s—o las ? întrebă el şi tot el răspunse. N—o las nici da—c—ar fi să mă duc în fundul pămîntului după ea de—o mie de ori dus şi—ntors şi înc—o dată pe—atîta !!!
—Du—te fuga—n lumea cealaltă după o fată tot de—o mie de ori dus şi—ntors şi iară dus şi—ntors, că nu—s aicea cîte frunză şi iarbă ! îl contră atunci frate—său Loghin.
—Şi ce ai tu de—acolo ? se răsti la el Ambrosie.
—Eu, niciunul, tu să n—ai !!!!
—Şi dacă oi avea, ce ? ştiu că n—oi veni la tine—a cere !
—Ba mă tem că—i veni ! îl zîzăi Loghin.
—Ba eu, nu !
—Ba—i veni !
—Ba n—oi veni !

Mai să se încaiere dintr—atîta cînd se băgă Mîndruţ între ei şi—l trase pe Ambrosie de—o parte.
—Bădiucule, zise el către frate—său mai mare. Fii cuminte, nu te uita după gura nimănui, du—te şi ţi—o adă acasă !

Mirat de aşa vorbe, Ambrosie îi răspunse :
—Măi Mîndruţ, bine—ai păşit din legănuţ...
—Las—o—ntr—atîta ! Îi tăie însă Mîndruţ vorba şi mai bine du—te după Lodovica.
—O las o las şi, vorba ta, pornesc mai bine după Lodovica, zise el. Tu nu spune la nimenea nimic, alăturea cu moartea, că eu, pînă n—a fi încă Găinuşa sus pe cer, mă şi întorc, auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit, bădiucule ! grăi Mîndruţ.

Apoi îşi strînse Ambrosie una—alta ce mai avea de luat pentru drum şi pînă să se ia pe vale—n sus, către ponoare, scoase o năframă albă de delin[19], i—o dădu lui Mîndruţ şi îi zise :
—Na năframa asta albă de delin. Din cînd în cînd mai uită—te la ea şi dacă îi vedea cu stropi de sînge să ştii că—s în primejdie de moarte, iar de s—a învîrsta în negru să ştii că—s mort. Atunci îi face cum îi vrea şi cum te—a lăsa inima.

Zicînd acestea, se luă şi Ambrosie la drum.

Se luă,luă
Tot joi dimineaţă,
Pe—o vreme cu ceaţă,
Pe—o vreme cu ploaie,
De curgea şiroaie

[18] A face zgomot
[19] ţesătură de lînă fină

Ape şi pîraie.
Da' el n—adăsta[20]*,*
Prin ele trecea
Floare cicibotă[21]
Cu straiţa*—n botă !*
Şi s—o dus, s—o dus,
Pe ponoare*—n sus !*

[20] A aştepta
[21] floare

4. FLOARE MÎNDRĂ DE CICOARE, UNU—I RUSALIM SUB SOARE !

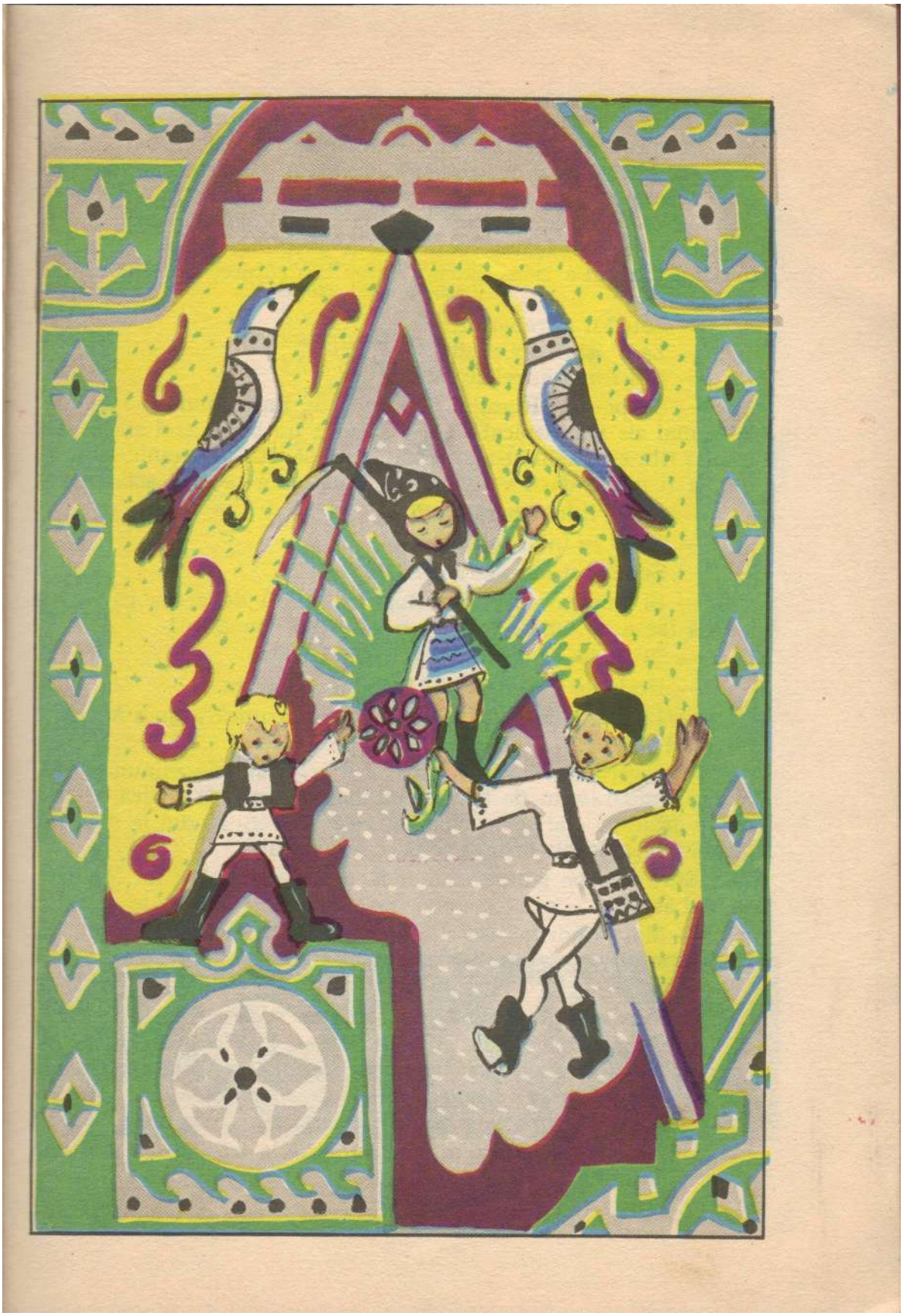

Trecu ce mai trecu de la asta, pînă cînd Rusalim a văzut—o întîiaşi dată pe Cătălina la fin, în Valea cerului.

—Înturna otava cu o furcă de aur şi horea de răsuna valea ! prinse holteiaşul a o lăuda într—o zi cînd era cu toţii la moară şi, pînă să le vină rîndul, stăteau pe saci şi povesteau. Şi ce puteau povesti mînzuţii împăratului decît de isprăvi voiniceşti şi de fete, că doar nu erau să povestească de mine şi de tine, de

mă—sa şi de tată—su ! întorcea brazdele, mai începu el o dată, îmbrobonată de sudoare şi roşie de căldură ca para focului. Şi cum vă spui cînta :

Mă—ntreabă frunza de nuc,
Să—i spui şi ei ce dor duc.
M—am gîndit şi i—am răspuns :
—Frunză, cîte doruri nu—s ?

Cînd am auzit—o, minten mi s—a pus un junghi drept la inimă şi nu m—am putut ţine să n—o întreb: „Eşti fată ori eşti nevastă ori zînă din cer picată ?" „Eu nu—s fată, nici nevastă, nici zînă din cer picată !" mi—a răspuns ea răspicat. Apoi şi—a văzut mai departe de treabă. Grebla, aduna, întorcea brazde şi cînta :

Dor de cîmpuri şi de flori.
Dor de—ai badii[22] *ochişori.*
Dor de codrii verzi de brad.
Dor de badea ce mi—i drag.

Cînd i—am văzut cipcuţele[23] albe pe care le ţuţura făcîndu—şi vînt cu poalele cămeşii, iară mi s—a pus un junghi la inimă şi nu m—am putut ţine să n—o întreb : „Fată eşti ori eşti nevastă, ori zînă din cer picată?" „Nu—s nici fată, nici nevastă, nici zînă din cer picată !" mi—a răspuns ea răspicat şi—a doua oară, aplecîndu—se rîzînd după o învălăcitură de fin pe care o adunase cu grebla la picioare. „Atunci cine eşti ?" am întrebat—o eu înjunghiat a treia oară. Cătălina, că aşa o cheamă, s—a oprit atunci din strîns, şi—a rezemat grumazul de greblă şi uitîndu—se drept în ochii mei mi—a zis : „Eu îs floarea din cărare, cine mă sărută moare !!".
—Zău ? îl întrebară fraţii.
—Zău ! îşi întări el spusa.
—Şiii ? mai întrebară ceia.
—Şi, povesti Rusalim mai departe, împingîndu—mă în colo mi—a mai zis tot răspicat : „M—a sărutat un băiat, trei zile—a stat leşinat !!!" şi trăgîndu—mă—napoi „m—a săruta un voinic, ştiu că nu i—a fi nimic dacă s—a vorbi cu buna cum să facă asta una !"
—Zău ? îl întrebară fraţii.
—Zău ! îşi întări el spusa.
—Şiii ? mai întrebară ceia.,
—Şi nimica, răspunse Rusalim, afară de aceea că musai să mă fac amu luntre—punte s—o găsesc pe bună—sa !
—Şi unde s—o găseşti ? întrebă Loghin.
—Unde, te întreb şi eu ? răspunse Rusalim.
—La Şura lui Emil, bădiucule ! se aruncă atunci Mîndruţ în vorbă.
—Păşiră şi Mîndruţ afară din legănuţ ! se minunară fecioraşii împăratului de fratele lor mai mic cînd îl auziră ce sfătos le grăieşte. Dar, cum chiar atuncea le veni rîndul la măcinat lăsară poveştile—ntr—atîta şi se puseră pe treabă.

Erau mai pe gătate cînd îi făcu Rusalim semn lui Mîndruţ ca să—l asculte.
—Măi Mîndruţ, zise el, eu pornesc către Şura lui Emil. Tu nu spune—n ruptul capului la nimenea nimic că eu pînă—n *ojina* cea mare mă şi—ntorc. Auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit, bădiucule ! răspunse Mîndruţ.
—Ţine floarea asta albă de saftiu[24], mai zise frate—său cel mare. Cînd îi vedea roua pe ea roşie cum îi sîngele să ştii că—s în grea cumpănă, iar dacă floarea a pieri, pierit—oi fi şi eu din lumea asta. Atunci îi face cum îi vrea şi cum te—a trage inima !

Cu asta îşi luă Rusalim ziua bună de la frăţîne—său mai mic şi porni în lume.

---

[22] Frate mai mare
[23] Danteluţe
[24] garoafă

Se luă, luă
Tot joi dimineaţă,
Cu soarele—n faţă.
Soare ca focuţu'
Arde—i obrăzuţu'.
Soare străluceşte,
Soare—l rumeneşte,
Soare că—l pîrleşte.
Soarele şi—o fată,
Păşuţii—*i—i poartă,*
Fără de hodină.
Cu straiţa—n mînă,
S—o tot dus, s—o dus
Pe vale, în sus !

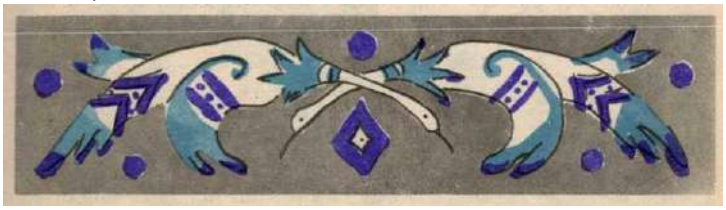

5. FRUNZĂ VERDE MĂGHERAN, ASTA—I HOREA LUI VĂLEAN

Mai minten după Rusalim veni rîndul lui Vălean. Apoi, şi ăsta ce—a căutat, aia a aflat. Norocul lui era în Dealul lui Ciontoş şi—i zicea Oăniţa. Tată—său era Crai—meşter—făurar. Da' nu—i era tată bun, ci tată de—al doilea. Şi tată—său ăsta mai avea o fată, numai a lui, cu obrazul şi părul roşu cum îi rugina. —Pe lîngă ea Oăniţa mea—i frumoasă ca o creangă cu trei flori, prinse Vălean a se înţelege cu fraţii lui, într—o zi cînd erau cu toţi la tăiat lemne în pădurea Silivaşului. Mă duceam în toată una—bună sara—n

deal la ea fără să bănuiesc cine mi—i cîinele de tătîne—său. Iaca, într—O seară, povesti Vălean mai departe, mă loveşte iară un dor şi ce—mi zic : după ce—mi gat lucrul, sui în deal ! Şi sui. Cum mă vede Oăniţa dînd bineţe lui tătîne—său, cum îmi iese—n pragul *căsii* şi—mi grăieşte : „Măi Vălene, hai în casă, că cina—i pusă pe masă !", „Rozolinu—i pe fereastră !" strigă şi Crai—meşter—făurar din fundul ocolului unde lucra la meserie. Şi mă duc. Mă pune el în capul mesii şi, din una—n alta, dăm la—nsurătoare. Şi el mă ia şi eu mă las şi el încă se—nvoieşte şi eu încă mă—nvoiesc, aşa că ne—nţelegem amîndoi să facem tîrgul. Nu chiar atunci că era noapte, dar în ceea zi negreşit. În ceea zi sui iară—n deal. Oăniţa iară mă grăieşte : „Măi Vălene, hai în casă că cina—i pusă pe masă !", „Rozolinu—i pe fereastră !" strigă iară tată—său. Şi mă duc. Mă pune iară Crai—meşter—făurar în capul mesii şi din una—n alta facem tîrgul. Şi cînd sîntem gata, mă lasă şi se duce după fată. Atunci mama Oăniţii mă grăieşte părinteşte : „Măi Vălene, ce—ai băut a fost rozolin[25] făcut ca să nu ştii ce—i lua şi s—o iei pe fată—sa !" N—am apucat să mă limpezesc bine la cap, zise Vălean mai departe, pînă ce se şi băgă Crai—meşter—făurar în casă cu fata lui cea roşie. Eu sar atunci
de—acolo că nu—i asta. El sare că ba îi. Eu nu mă las ! El nu se lasă, pînă se duce şi—o aduce şi pe cealaltă fată martor. Cînd colo şi aia era roşie. Îi pusese, tîlharul, obrăzar[26] de rugină ca să semene cu fata lui.
—Zău ? se minunară fraţii.
—Zău ! se jură el.
—Şiii ? mai întrebară ceia.
—Şi, răspunse Vălean, amu mă pot da cu capu' de pragul morţii că tot nu ştiu care—i Oăniţa.
—Bădiucule, zise atunci Mîndruţ către fratele său mai mare, nu te necăji—ntr—atîta că ţi—oi zice eu un descîntec şi să vezi cum a ieşi Oăniţa la lumină.
—Hai Mîndruţ, păşi din legănuţ ! îl zori atunci frate—său, auzindu—l cum se laudă.
—I—ei o măturică, o legi c—un fir roşu şi—o ascunzi în sîn, începu Mîndruţ a—i spune. Apoi te duci la Dealul lui Ciontoş la Crai—meşter—făurar şi—l rogi să te lase o scîntuţă—două cu fetele—n poveşti ca să vezi şi tu cu care te potriveşti. Hoţu' te—a lăsa ştiind că ce—a făcut el nu poate nici dracu' să desfacă. Atunci le iei fetelor mîna—n mîna ta, scoţi măturică din sîn, o joci roată pe dinaintea feţei lor şi zici :

Ieşi—ieşi—ieşi de unde eşti !
Ieşi—ieşi—ieşi de nouă feluri :
Din cărarea capului,
Din deluţu' nasului,
Din curcubeii ochilor,
Din găuriţele *urechilor,*
Din faţa obrazului,
Din lungul grumazului
Din guruţă*,*
Din bărbuţă,
Din cea coadă de păr, neagră !
Că de nu—i ieşi,
Cu mătura mătura—te—oi,
Cu mătase roşie lega—te—oi
Pe nouă iepe, sirepe, prin oraşe purta—te—oi,
Vînturi în vînt vîntura—te—oi,
Obrazul Oăniţii să rămîie curat şi luminat,
Ca argintul strecurat !

—Bună ziua şi m—am dus ! zise atunci, în grabă, Vălean luînd bine aminte la ce—i înşirase frate—său. Nu mai spune la nime nimic, adăugă el, că pînă—n crucea nopţii m—am şi—ntors ! Auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit bădiucule ! răspunse Mîndruţ.
—Ţine bumbul ăsta de argint, mai zise Vălean, scoţîndu—şi cercelul din urechea dreaptă. De li—i vedea

[25] Băutură din zmeură sau trandafir
[26] mască

ca astăzi să ştii că—s sănătos. Da' de li—i vedea că—i înnegrit să ştii că—s în primejdie de moarte ba poate că—s şi mort. Atuncea îi face cum îi vrea şi cum te—a trage inima.

Acestea zicînd, luă Vălean dealul pieptiş tot horind şi fluierînd.

Se luă, luă
Tot joi dimineaţă,
Tot peste fîneaţă,
Pe drum, pe cărare,
Prin holbură[27] *mare.*
Peste văi, cîmpii,
Răzoare, prin vii,
Ziua pe lumină,
Cu straiţa*—n mînă.*
Şi s—a dus, s—a dus
Colo—n deal, mai sus !

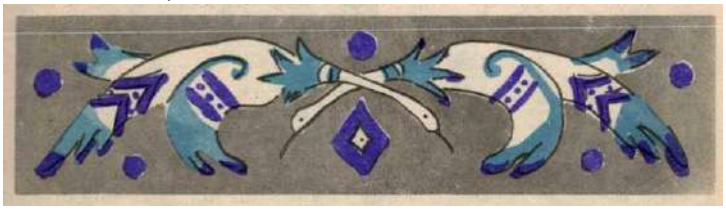

[27] volbură

6. BRADULE, BRĂDUŢ ÎNALT, DOR DE LOGHIN S—O LEGAT

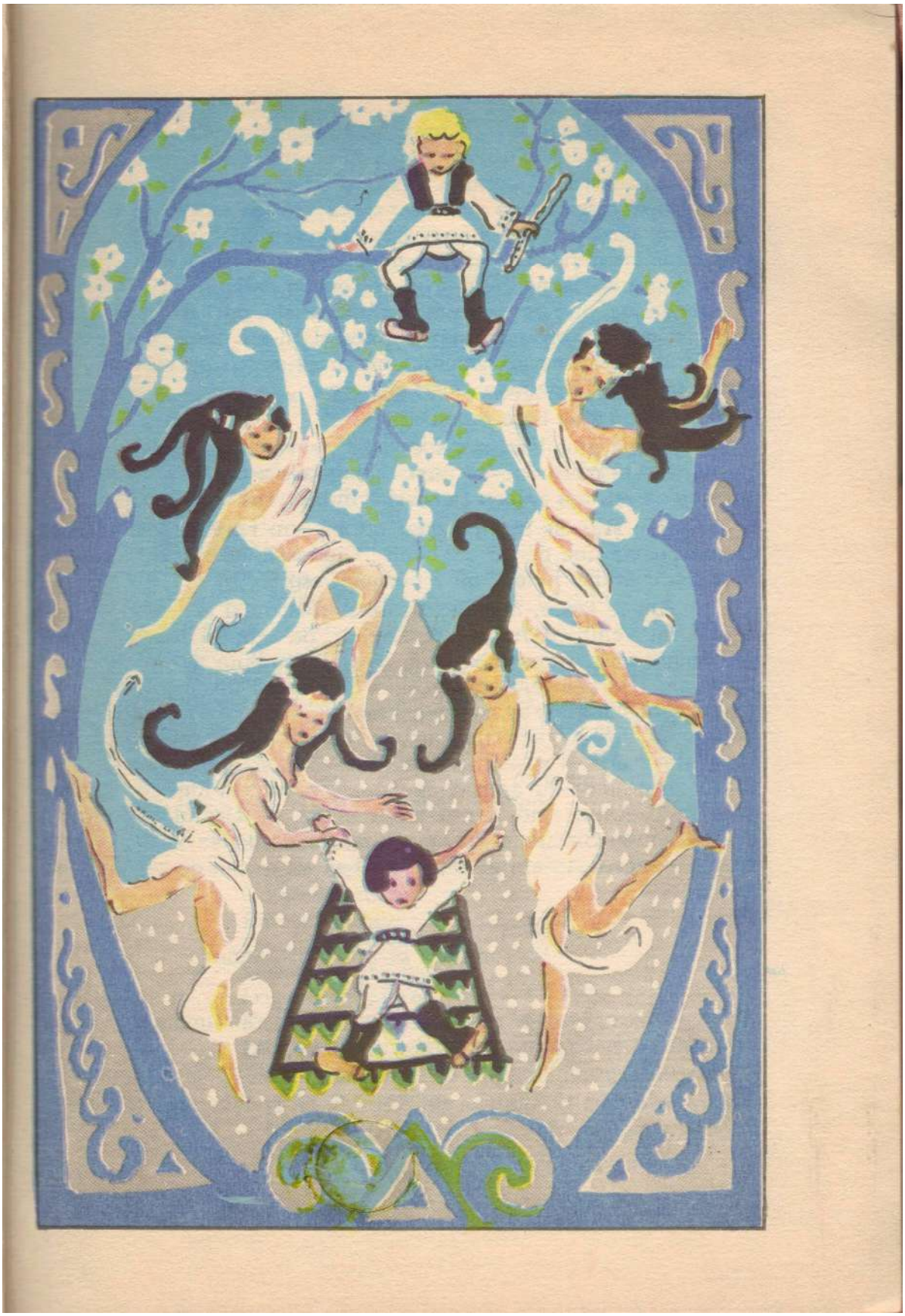

Loghin era al şaselea fecior al împăratului care tot umblînd, a ajuns în Poiana lui Bichiş unde, după cum îi povesti el lui Mîn—druţ, a mas într—o noapte cînd era la păscut albinele lui tătîne—său. Se potrivi să fie chiar atunci Sînzîienele—n Poiană. Veniră pe la miezul nopţii vreo douăsprezece, care mai de care mai nurlie şi mai zurlie şi prinseră a se juca de—a baba oarba. Se fugăreau una pe alta ca zăludele, chicoteau pe—ntrecute, fugeau de—a roata prin poiană şi făceau atîta zarvă cît n—ar fi făcut

nici trei herghelii de iepe la un loc. Văzîndu—le atîta de frumoase, înfăşurate în văluri ca holbura de uşoare şi jucăuşe de gîndeşti că erau argint viu, nu alta, Loghin îşi puse mintea cu ele băgîndu—se în joc.
—Apoi. nebunelor numai atîta le—a trebuit, grăi flăcăul mai departe, că mă jucară n—ai tu nici o grijă, pînă nici suflet în mine n—a mai rămas. Atunci, m—au culcat smintitele pe—o grapă, s—au descins şi petrecîndu—şi brîiele de aur peste mine, m—au legat de leasă[28]. Apoi trecîndu—şi—le printre colţii de fier ai grapii, le—a scos capetele pe dinaintea ei, împletindu—le în chip de oişte la care s—au înhămat tot cîte două, cîte două. Au pornit zvîrlugele ca gîndul şi, după ce au zopotit[29] bine poiana şi de—a lungul şi de—a latul, s—au luat peste cele hotare, nechezînd ca nişte cai nărăvaşi. Toată noaptea m—au purtat zmeoaicele! Am colindat culcat pe grapă nouă ţări şi mări.
—Zău ?! se minună frate—său.
—Zău ! îşi întări el spusa.
— Şiii ? întrebă cela.
—Şi, îşi duse Loghin povestea mai departe, aş fi stat între porţile ţarinilor ei pînă la moarte, dacă nu s—ar fi arătat pe cer Flendurosu'[30]. S—au speriat de el aşa de tare, că m—au lepădat unde—au apucat şi s—au topit în dalbele zări. Cînd m—am trezit, eram în Dealul Clujului. Lîngă mine era o Sînzîiană frumoasă ca o *miresucă* cu cunună. I se încîlcise cingătoarea în cuiele de la grapă şi se căznea amu ca s—o desfacă. Se căznea şi nu prea tare ! Am văzut—o cum mocoşea la noduri numai ca să poată sta mai mult cu mine. Da' şi mie mi—a plăcut să stau cu ea. Apoi, de la o vreme, deznodîndu—şi—le, se topi în dalbele zări. Dacă s—a dus Sînzîiană, nici eu n—am avut după ce sta, povesti Loghin mai departe, aşa că m—am sculat frumos şi m—am luat pe drum în jos. Cînd am ajuns la Zăpodii, numai ce—o văd pe mătuşa Sîie. Şedea pe laviţa dinaintea porţii şi torcea.
—Bună ziua ! am zis eu.
—Bună ziua ! mi—a zis ea. Da' ce veste—poveste te—a—duce pe la noi, nu cumva te—au purtat buigatele astea de Sînzîiene pe undeva de eşti aşa galben ca ceara ? mă întrebă ea.
—Nu ştiu ele m—au purtat ori ba, am răspuns eu, da' ştiu că mă poartă una de—mi sar ochii ! Ciudoasă cum îi, mătuşa Şîie m—a sfădit atunci bine şi mi—a poruncit aspru :
—Du—te acasă, măi fecior, nu umbla după cai verzi pe pereţi ! Am venit eu fuga, zise Loghin, da' gîndul tot la Poiana lui Bichiş mi—a rămas aşa că în cealaltă noapte m—am dus iară la Poiană. Şerpoaicele erau acolo ! Se strigau una pe alta jucîndu—se de—a baba oarba, se zbenguiau şi rîdeau de hohotea poiana—n gura lor. Eu iară mi—am pus mintea cu ele, ele iară m—au legat de grapă şi m—au tropăit nouă ţări şi nouă mări şi iară m—au lăsat unde—au apucat cînd s—au văzut cu Flendurosu' fa—ţă—n faţă. Amu, cînd m—am trezit, eram pe Dealul Surducului şi lîngă mine Sînzîiană, ba împletea, ba despletea la brîu. Apoi dacă—i pe—aceea, m—am gîndit eu, hai să zic ce am de zis că doară n—o fi foc:

Ţură, ţură, tot rotuţă,
Vrei mîndră să—mi fii drăguţă,
Şi la vară nevăstuţă ?

—Vreau ! mi—a răspuns Sînzîiană şi, ascunzîndu—şi ruşinată faţa—n năfrămuţă, se topi în dalbele zări.
Atunci m—am luat iară pe drum în jos. Pe la Zăpodii numa' ce văd iară pe mătuşa Sîie. Şedea pe laviţa dinaintea porţii şi făcea sucale.
—Bună ziua ! am zis eu.
—Bună ziua ! mi—a zis ea. Abunăseamă[31] că zăhăitele[32] astea de Sînziene te—au purtat iară *zor—neajuns*[33] de eşti galben ca lumînarea ?
—Nu ştiu ele m—or purtat ori ba, am răspuns eu, dar ştiu că mă poartă una de—s mai mort.
Mătuşa Sîie m—a făcut atunci troacă de porci şi apoi mi—a poruncit :
—Du—te acasă, măi fecior, nu umbla după cai morţi ca să le iei potcoavele.
Am venit eu, zise Loghin, da' gîndul tot la Poiana lui Bichiş mi—i. Amu ce să fac ?

---

[28] Împletitură de nuiele
[29] alergat
[30] Luceafărul
[31] Cu siguranţă
[32] tulburatele
[33] grabă

—Nimic, răspunse Mîndruţ iute şi hotărît, decît să te duci după ea !
—Măi, Mîndruţ, tu—ai păşit din legănuţ !
—Păşit dară, ce—ai crezut, c—oi sta tot în legănuţ ?
—Şi ce zici tu, să mă duc ?
—Du—te dară !!
—Şi mătuşa Sîie ?
—Las—o pe mătuşa Sîie că ale ei nu—s toate acasă !
—Atunci, măi Mîndruţ, mă duc ! zise Loghin. Tu nu spune la nimenea nimic de rîndul meu că eu pînă—n *ziurel de ziuă*[34] mă şi—ntorc, auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit ! răspunde Mîndruţ.
—Na fluiericea asta de soc, mai zise Loghin, pune—o în bătaia vîntului şi de—i auzi cîntînd cu foc, îs bine şi sănătos. Da' de—i auzi doinind, în mare primejdie mă aflu, iar de s—a opri să ştii că—s mort. Atunci îi face ce—i putea şi cum te—a trage inima.

Aiestea fiind zise, porni şi Loghin la drum.

Se luă, luă
Tot joi, pe—nnoptate,
Cu stelele toate,
Pe cer înşirate :
Cloşca—Găinuşa
Deschizîndu—i uşa.
Luceafărul mare
Făcîndu—i cărare.
Luna cu cununa
Ţiindu—i lumina.
Şi s—a dus departe,
Cu straiţa—n spate.
S—a tot dus, s—a dus
Pe Poiană—n sus.

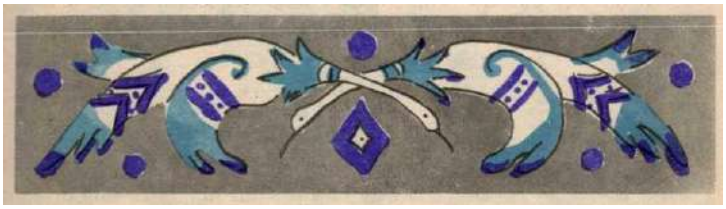

[34] Zorii zilei

7. DINTRE CRENGI DE PĂLTINUŢ, IEŞI MÎNDRUŢ DIN LEGĂNUŢ

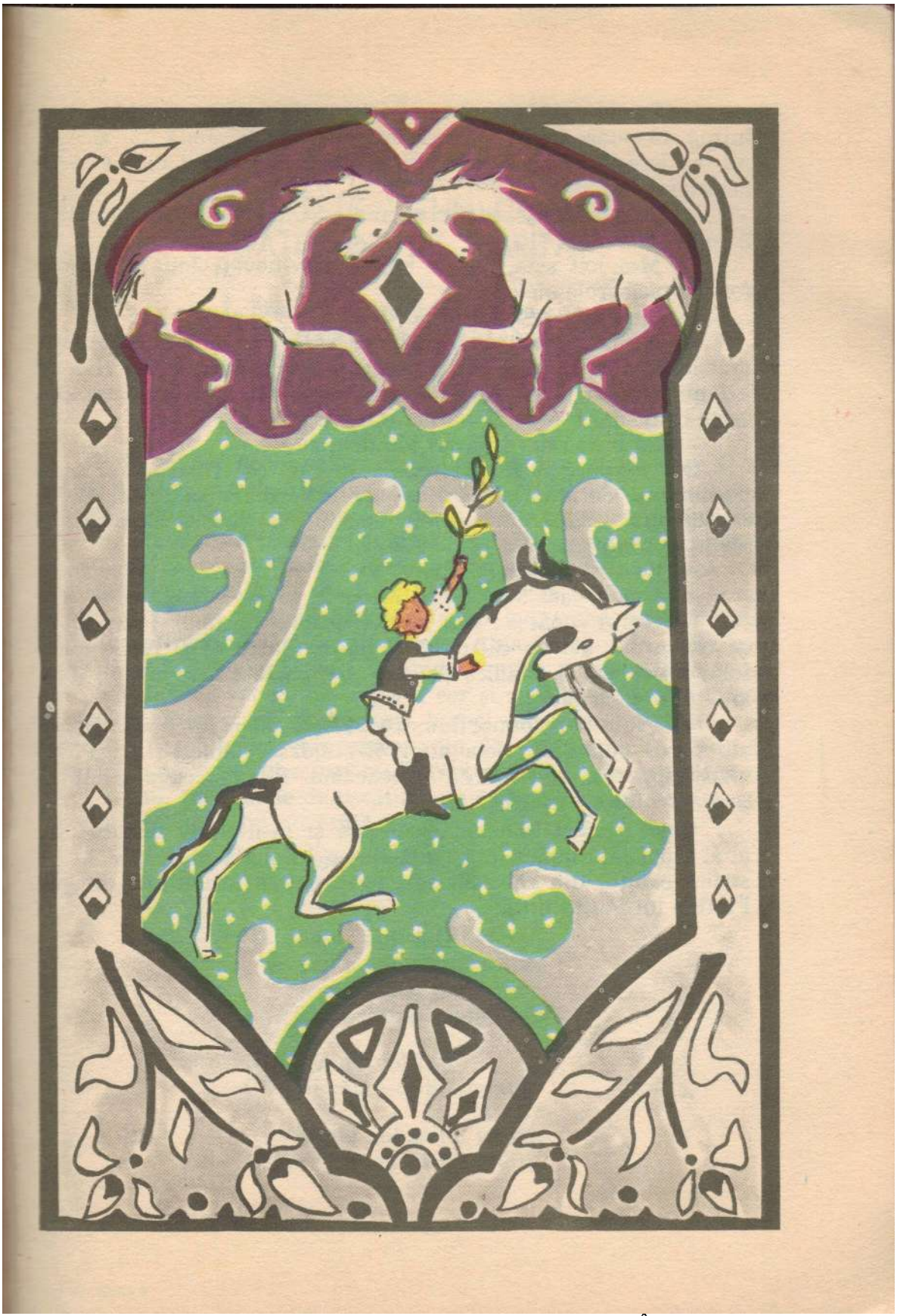

Dacă—i plecară fraţii, tare se mai află Mîndruţ singur. Îi venea peste mînă că nu—i erau pe—aproape, că nu—l vedea pe Rusalim strîmbîndu—se de rîs din fitece[35], că nu—l auzea pe Vălean fluierînd şi nici pe Ambrozie doinind, că n—avea cu cine—şi măsura puterile în lipsa lui Ilarie, nici cu cine se mînca în gură dacă Iuănuc şi Loghin nu erau. Toată ziua umbla de colo—colo şi nu—şi găsea

[35] orice

locul. Ba era în Ploptiş, ba la Mierlării, ba măsura Mejdiile măriei sale, ba suia Pustele, ba cobora—n Rît ori la Acăstăi, mă rog, n—avea fecioruţul nici o stare.

Într—o zi cînd, de urît, se porni Mîndruţ pe *neştemiriunde*[36], pe la locurile Armanului, numai ce se pomeni cu o herghelie de cai năvălind de peste deal. Veneau cîtă frunzuliţă şi iarbă, cu coamele—n vînt, foc de—nfierbîntaţi, spumegînd şi asudaţi, sărind peste răzoare, îmbulzindu—se unii pe alţii ca orbii şi stîrnind colbul şi *brujii* de pămînt cu copitele de—un stat şi mai bine de om. Văzîndu—i sări Mîndruţ ca fript şi ridicînd amîndouă mîinile—n sus, le ţinu piept.

—Hoooou ! Hoooou ! îi linişti el.

Opintindu—se cu toată puterea, strănutînd şi sforăind mînioşi, caii se opriră atunci drept dinaintea lui.

—Hoooou !!!! Îi mai potoli[37] feciorul apucîndu—i cu subsioara de după grumaz, lovindu—i cu palma încet peste şale şi ştergîndu—i de sudoare. Apoi dîndu—le drumul în pajişte se puse a le căuta stăpînul. Îl găsi, într—un tîrziu, mai mult speriat decît zdrobit. Văzîndu—l îl luă Mîndruţ binişor, îl duse în vale, îl stîmpără cu apă rece şi după ce—şi veni omul în fire, îl întrebă :

—Cine eşti şi ce—ai păţit ?

—Ce—am păţit, ce n—am păţit, măi băiete, amu bine că—s întreg, răspunse omul. Zaharie mă cheamă da' Joilă îmi zice că nu mă joieşte[38] la fugă nici zece herghelii ca asta şi încă una pe deasupra.

—Cum nu te joieşte, măi omule, cînd te—a joit chiar asta ? îl contră Mîndruţ.

—M—a joit asta, nu zic ba, se dezvinovăţi Joilă dar n—am fost pe picioarele mele !

—Cum nu ? se miră Mîndruţ.

—Nu—nu, stărui omul, că mi le—am dat duminică împrumut la unul ca să se ducă pe vedere—n Dej şi nici pînă—n ziua de azi nu mi le—a adus. Apoi nu bine zicea domnul învăţător din carte că de dai n—ai şi de nu dai eşti om rău ?

—Ba bine zău ! îi întări Mîndruţ zisa.

Dar n—apucă să mai întrebe ce şi cum că aruncîndu—şi ochii pe nuieluţa de alun cu care se juca îi văzu frunzuţa din vîrfuţ îngălbenită. „Sări Mîndruţ din legănuţ !!" îşi zise el atunci şi sări drept în picioare.

—Ce—i ? îl întrebă Joilă.

—Iacă şi iacă ! îl dumiri Mîndruţ tot pe fugă.

—Mergi sănătos ! zise atunci şi Joilă pe fugă. Iacă, adăugă el, îţi dau aci un cal ca să—ţi fie de—ajutor că şi tu de mare folos mi—ai fost la o adică şi, cine ştie, poate ne—om mai f i unul la altul pînă la capăt !

—Poate !! răspunse Mîndruţ, luînd darul lui Joilă, un cal alb parcă numa—n spuma mării îl scăldase stăpînu—său. Păşea trap—trap, trap—trap mărunt, nechezînd, din potcoave scînteind şi pe nări foc aruncînd.

Cînd îl văzu Mîndruţ să moară şi să—nvie de bucurie, nu alta. Apoi mulţumind din toată inima lui Joilă se aruncă în şa, struni căluţul din zăbală şi drept la crucea drumului dinspre Fîntîna lui Paltin ţinti.

[36] Pe te miri unde,pe nu se ştie unde
[37] A completa
[38] A întrece

II. U—IU—IU PICIOR DE RAC ŞAPTE FETE PE—UN COLAC, TOATE SÎNT DE MĂRITAT

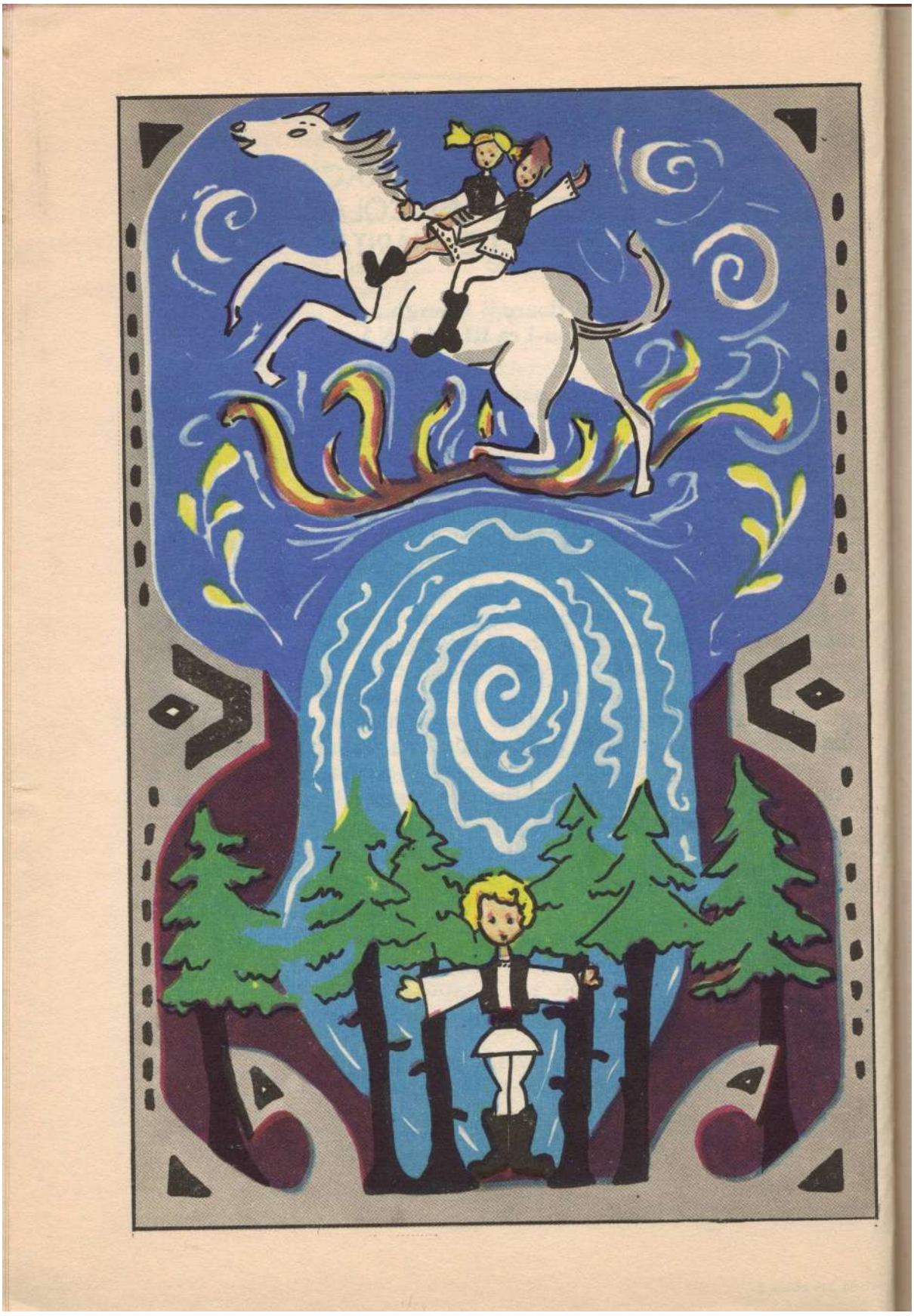

1. MÎNDRĂ FLOARE ÎI GHERGHINA, DA' TOT NU—I CA RUSALINA

Cum ajunse acolo se apucă să sape şi de—a dreapta şi de—a stingă locului, preţ de nouă hotare, un şanţ afund pe care îl umplu de grabă, cu stînjeni întregi de lemne, stoguri de paie, munţi de frunze uscate şi de vreascuri şi le dădu foc, începînd de la capete, îndată se ridică o pălălaie mare cît Dealurile Bîrgăului şi un fum gros cît şase—şapte ometioci[39] la un loc, ba încă şi mai gros. Şi chiar cînd să se deie flăcările la un loc, trecu frate—său cu Rusalina printre vîlvătăi ca un fulger. Abia săriră şi în urma lor focurile se împreunară, para înălţîndu—se pînă la nori aşa că Mu—ma—pădurii care venea, c—o falcă—n cer şi cu alta—n pămînt după ei, trebui să se tragă şapte poşte înapoi dinaintea bobotăilor, a fumului, a scînteilor care săreau din foc împreună cu butuci arşi, jar spulberat, vîrtejuri de flăcări şi paie aprinse. Îşî ferea ochii, părul, zorzoanele de uscături ale cămăşii, catrinţele şi poalele creţe, clănţănind cătrănită:

Num—aşa nu voi lăsa,
Pînă nu voi blestema !

Şapte ani să fiţi legaţi,
Şapte ani uitaţi să staţi !
Şapte ani şi şapte luni
Şi pe—atîtea săptămîni !

Nici aşa nu voi lăsa
Că mai rău v—oi blestema !

Şapte ani să nu vă ştiţi,
Şapte ani să nu grăiţi !
Şapte ani şi şapte luni,
Şi pe—atîtea săptămîni !

Nici aşa nu voi lăsa
Şi mai rău v—oi blestema!

Răul celorlalte blesteme l—a acoperit vîntul şi trosnetul lemnelor care ardeau, minten după rostitul lor, aşa că ceia nu l—au mai auzit. Dar şi cit au auzit pînă atunci le—a fost destul că Rusalina minten s—a înstrăinat de către Iuănuc iar Iuănuc paceurmă[40] de Rusalina. Mergeau pe cal alăturea şi nimic nu ziceau unul către altul ca şi cînd nu s—ar fi văzut, nu s—ar fi cunoscut.
—Bădiucule ! prinse vorbă Mîndruţ, de la o vreme, cum ţi—a mers la Fîntîna lui Paltin ?
—La Fîntîna lui Paltin ? se miră Iuănuc. Apoi parcă cine ştie cît trebuia să se întoarcă cu gîndul înapoi zise : cum să—mi meargă ? Bine !
—Făcut—ai cum ţe—am zis ?
—Făcut !
—Şi ? întrebă Mîndruţ.
—Şi ce ? se miră Iuănuc.
—Ce—ai păţit ; asta te—ntreb ?
—Ce să păţesc, măi Mîndruţ ? Nimica ! M—am dus acolo, nu ştiu după ce, da' ştiu c—am luat cu mine o cizmă roşie, un pieptene cu scînteiuţe şi o turtă cu oglindă, prinse Iuănuc a spune, întîiaşi dată cînd m—a încolţit Muma—pădurii, nu ştiu care făcu un *bruj* de bine şi năpusti oglinda—n calea ei. Atunci, odată i se întinse—n drum o apă învolburată de n—ar fi putut—o trece nici în corabie dar încă bătînd înotul. Dar, căţeaua, fiu—ar ea de minune la lume să fie, a trecut—o tot o fugă. Şi—a ridicat poalele—n cap şi dă—i—dă—i—dă—i, dă—i—dă—i—dă—i ! pînă era să puie mîna pe mine. Atunci nu ştiu care îşi făcu o pomană azvîrlind pieptenele—n picioarele ei. Şi pe loc se—mpiedecă, baborniţa, într—o pădure deasă de nici razele soarelui, cît îs ele de subţirele, n—ar fi putut—o pătrunde mai mult ca pe margini. Dar

[39] Om mare
[40] Așișderea

zgripţuroaica, fiu—ar ea de minune la lume să fie, a pătruns—o de la un capăt la altul tot într—o fugă. Şi—a suflecat mînecile cămeşii şi dă—i—dă—i—dă—i, dă—i—dă—i—dă—i ! a rupt şi—a smuls din rădăcini tot pometul pînă a ieşit la lumină unde iară mai nu puse mîna pe mine. A treia oară m—a ajutat...
—O fată ! potoli Mîndruţ vorba ştiind că toate astea le făcuse Rusalina.
—Poate că şi—o fată ! încuviinţă frate—său. Nu ştiu ! zise el mai departe. Ştiu numai că după ce trecu spurcata, fiu—ar ea de minune la lume să fie, şi prin zidul de cremene ridicat de cizma roşie pe care—o aruncase careva în urmă, eram ca şi pierdut. Şi pierdut de totului tot aş fi fost de n—aş fi apucat să văd semnele tale. Atunci am dat pinteni calului şi am trecut, în cîtă vreme şi pe cît loc a mai rămas pînă la împreunarea focurilor.

Povestiră ei fraţii între ei, ţinînd caii la pas pe drum pînă au ajuns la Izvoarele Feredeului. Aici s—au oprit ca să se hodinească. Rusalina se aşeză, mută şi tăcută, pe—un pietroi iar Iuănuc, mut şi tăcut, pe altul. Nu—şi aveau unul altuia baiul gîndeşti că nici n—ar fi fost unul cu altul. Numai Mîndruţ se omora de grija şi necazul lor. „Acum să te văd Mîndruţ cum îi păşi din legănuţ !" îşi zise el. Tocmai cînd era mai învăluit cu gîndul ăsta sări drept în sus de altul.

2. FAINĂ FATĂ—I RUSALINA, DA' O—NTRECE CĂTĂLINA

Acela altul i—l rostui floarea albă de *saftiu* pe care o găsi înmărgelată de rouă roşie cum îi sîngele, semn de primejdie pentru frate—său, Rusalim. Cînd o văzu, nu mai stătu Mîndruţ în cumpănă ci, aruncîndu—se în şa porni drept la Şura lui Emil. Mergea mîncînd pămîntul, pe un drum plin de colb,

răscolit din cap în cap de Sărăcilă care purta aerul de colo—colo uscîndu—l ca iasca.
—Adastă, stăpîne ! îl auzi Mîndruţ, deodată, pe căluţul lui zicîndu—i.
—N—avem vreme ! în strigă ăsta din goană.
—Musai s—avem ! porunci atunci căluţul.
—Ce—i ? întrebă Mîndruţ, dacă opriră.
—Ce să fie, stăpîne ? răspunse căluţul. Iacătă acolo o iapă cu trei mînzuţi după ea gata să se—nece—n smîrcuri. Apoi doară n—om trece, ca păgînii, făr—a—i da o mînă de ajutor !!!
—Nu da ! îi dădu dreptate Mîndruţ, aşa că descăleca, luă iute funia de la oblînc[41], îi aruncă un capăt iepei şi de celălalt îl puse pe căluţul lui să tragă.
— Hi ! o dată. Hii !! de două ori. Hiii !!! de trei ori. Hiii... ! Hiiii... ! Hiii... S îl opinti stăpînu—său de patru—cinci ori una după alta, pînă scoaseră iapa dintre smîrcuri cu mînzuţii ei cu tot. Văzînd c—a dat peste suflete bune şi auzind că au aceeaşi cale iapa se îndemnă atunci la drum cu ei. Calul lui Mîndruţ porni ca o săgeată înainte, iar iapa cu mînzuţii trap—trap, trap—trap după ei. Trecură ca—n zbor riturile, feţele şi şesurile aurite de soare ale căii Văii cerului pînă ajunseră la Şura lui Emil.

Acesta era acasă, şedea pe prispă şi trăgea din pipă. Ograda—i era plină de cai care negri, care albi, care suri, cai trăpaşi, cai de poveri, cai de toate felurile şi de toate chipurile, mai ceva ca în tîrg la Panticeu [42] . îi alegea din ochi potrivindu—i după vruta lui fecioru—său, Talion [43] . Talion—fecior—de—domn moştenise de la tătîne—său o carigă[44] de aur pe care o mîna în susul cerului de dimineaţa şi—n josul lui pe după prînz. Cotigea către casă doar seara cînd se culca, dar nu mai înainte de—a porunci ce fel de cai îi trebuiesc pe—a doua zi. Îi potrivea bătrîna după vreme şi după cum îi mai cînta în strună nepoată—sa, Cătălina: roşii şi focoşi de trebuia să fie arşiţă şi pîrjol, suri dacă era să fie zi—nnourată, negri de se găta de negură şi albi de se făcea de nins, cai bălţaţi cînd vremea se—arăta a fi amestecată, şi—nchisă şi cu soare şi ploaie şi ninsoare, cai năravaşi de se punea pe vînt şi vreme grea.

Emil, după cum v—am spus, şedea pe prispă şi trăgea din pipă. Talion—fecior—de—domn mîna demult cariga pe drumul Văii cerului iar Cătălina, plînsă, ţesea pînză.

Pe dincoace de şură Rusalim era mai mort. Şedea trîntit sub gard şi se ţinea de—un par. Cum dădu ochii de el, Mîndruţ îl şi grăi :
—Rusalime ! Rusalime !

Văzîndu—l că nimic nu poate zice, îl ridică Mîndruţ încet de jos, silindu—se a—l ţine pe picioare.
—Suie—l aci, Mîndruţ, c—a sta ca în legănuţ ! îi zise atunci iapa potrivindu—se din şale cum să—i fie ăluia mai lesne la urcat. Amu zic şi eu ca mătuşa Mărie cea din *Rît* cînd i—o murit bărbatu' : „Ieşi rău din părău că—i mai rău fără de rău !" gîndi Mîndruţ folosindu—se de iapă. îl sui dară pe Rusalim în şa dîndu—i şleaurile—n mînă. Dar cum apucă ăsta la hăţuri cum îi veniră, ca prin minune, toate puterile. Şi—apoi, atunci să vezi şi să nu crezi, vorba lui tătîne—meu, săracu' :

Ţine—te, băiete, mare
Cît ai mălai în coşare !

Acolo îl iertă pe frate—său, iar el dădu pinteni iepei care scăpă ca din puşcă în ograda lui Emil cu trei mînji după ea. Cu repezeala abia apucă Mîndruţ s—audă ce—i porunci frate—său, peste gard :
—Stăi Mîndruţ în legănuţ !!!
—Stau—stau ! îi răspunse ăsta. Şi se chiar puse pe stat. Stătu—n frunza codrului, stătu—n d—umbra bradului, în puterea vîntului şi—n dunguţa muntelui, pînă cînd, de la o vreme, păşiră pe poartă Rusalim cu Cătălina ţinîndu—se de mînă ca două turturele.

Talion—fecior—de—domn, văzîndu—i, de drag se opri—n miezul amiezii, se aprinse la faţă cum îi focul şi scoţînd roţile de la *cariga* lui cea de aur, le azvîrli în jos strigînd :

Învîrte—te, roată—nvîrte,
Fă—le cunună pe frunte,
O cunună şi—un inel,

---

[41] Partea de dinainte a şeii
[42] În regiunea Bobîlnei, Cluj
[43] soarele
[44] Căruţă de un tip deosebit

Ca şi—a soarelui pe cer !

Rostogolindu—se de—acolo spre pămînt, roţile s—au învîrtit roată—roată luminînd tot cerul de la răsăritul răsăritului şi pînă la apus, aşezîndu—se apoi frumos pe capetele celor doi, roata ca o cunună.

Lé [45] păşi înainte—le Mîndruţ. Şi dacă se văzură şi se cunoscură cu fata lui Talion—fecior—de—domn, porniră cu toţii spre casă. Mergeau alăturea rîzînd şi povestind.

—Bădiucule, începu Mîndruţ, cum a fost în fundul Văii cerului ?

—Cum să fie, măi Mîndruţ ? răspunse Rusalim rîzînd. Cum ai văzut I

—Cum am văzut a fost mai pe urmă, dar eu te—ntreb cum a fost mai dintîi !

—Cum a fost mai dintîi, tu Cătălină ? împinse Rusalim fata la vorbă.

—Dintîi şi dinţii, prinse Cătălina glas a zice, Rusalim a venit la noi. Tata şedea după masă, în cămeşi de mătasă. Buna sta, ca un zgîmboi, după masă, pe lădoi.

—M—am băgat atunci în casă, îi luă Rusalim rîzînd fetei vorba din gură şi, văzîndu—i aşa fain rînduiţi, le—am zis :

Bună sara, Talion înălţat împărat !
După noi carte n—ai trimis,
S—o citim
Şi să ştim
Unde să venim.

Da' noi, mărite împărate, tot am venit
Şi dacă am sosit
Bine ne—am gîndit
Şi—aci ne—am oprit.

C—am auzit de tine, Talion, Talion—fecior—de—domn
C—ai avea o prea frumoasă căprioară
O mîndră mioară
S—o luam şi s—o ducem
Pentru noi scumpă soţioară !
Mult am umblat, multe—am învăţat,
Dac—am greşit cu ceva,
Faceţi bine şi—ţi ierta !

—Atunci tata, zise Cătălina rîzînd mai departe, s—a sculat de după masă, în cămeşa de mătasă şi—a grăit răspicat ca un mare împărat :

Ce—aţi stat,
Ce—aţi aşteptat,
Dumneavoastră iubiţi fraţi,
Pe la noi ce—aţi căutat,
Aci aţi aflat !
Că noi, îi drept, avem o mîndră căprioară,
O dalbă mioară,
Pe care om lua
Şi vi—om da
Vouă soţioară !

Da' buna de după masă ce să şadă şi să tacă. A bătut sticla şi—a (aprins pipa şi i—a zis lui tatica :

Ba nu, mîndre Talioane,

[45] A spăla

Num—aşa
Pe scumpa noastră căprioară
Nu om da !

—De i—ţi da, de nu i—ţi da, am sărit atunci ca fript, eu tot joi lua ! Dar mai bine să facem tîrgul ! „Facem ! Pontul[46] meu îi jaiesta :" mi—a zis bună—sa iute *ţucînd* din sticlă şi trăgînd din pipă. „Ai a mă sluji trei ani în cap. La mine trei ani îs ca trei zile, ba mai bine, ca trei nopţi. în toată noaptea ai a—mi paşte iapa şi a mi—o aduce pînă—n ziuă, *întîiaş* dată cu un mînz după ea, în a doua cu doi şi într—a treia cu trei. Dar bagă bine de seamă, că de nu—i izbîndi întreg de—aci nu—i păşi ! Auzitu—m—ai ?" Auzit! am zis eu şi m—am pus pe treabă. Avea o iapă cam zăltată[47] pe care o—nvăţase bătrîna să se ascundă *neştemiriunde*, pe unde şi—o—nţărcat dracu' copiii, că mai bine n—oi zice, aşa că m—a purtat afurisita, de dacă n—ar fi fost Cătălina de două ori să mă descurce şi tu o dată, o încurcam rău de tot.
—Cum ai făcut Cătălină ? întrebă Mîndruţ.
—Cum să fac ? răspunse fata rîzînd. Întîiaşi dată iapa s—a făcut o oaie. Atunci eu m—am făcut repede o băciţă şi—am bîrîit oile—n strungă. Pe ea am strîmtorat—o—n trecătoare şi l—am strigat pe Rusalim. El i—a azvîrlit căpăstru—n cap şi—apoi a dus—o, pînă—n ziuă, la buna cu mînzuţul după ea. A doua oară iapa s—a făcut o cloşcă. Atunci eu m—am făcut găinărească, am pus coşarcă puilor cu fundu—n sus peste ea şi l—am strigat iară pe Rusalim. El i—a azvîrlit căpăstru—n cap şi—a purtat—o apoi drept la buna, pînă—n ziuă.
—Bănuind ceşcevaşi, luă iară Rusalim povestea pe seama lui, a treia oară Emil a luat—o frumos pe Cătălina şi—a—ncuiat—o în lădoiul de după uşă. A pus şapte lacăte la rătezul[48] de la lădoi şi, la urma urmelor, s—a suit pe el.
—Şiii ? întrebă Mîndruţ scoţînd năframa cea albă de *delin* ca să se şteargă de sudoare.
—Şi... începu Cătălina. Dar zăpsind[49] pe năframa cea albă de *delin* a lui Ambrosie puiţi roşii de sînge, semn că frate—său era în primejdie, Mîndruţ îi tăie vorba şi le zise la amîndoi :
—Mergeţi sănătoşi înainte pînă la Izvoarele Feredeului. Acolo opriţi şi m—aşteptaţi că îndată vin şi eu. Apoi întoarse căluţul din zăbală şi dîndu—i pinteni o luă pe Părăul ponoarelor în sus.

[46] hotărîrea
[47] nebunatică
[48] zăvor
[49] A observa

3. TRANDAFIR CU FRUNZA LATĂ, LODOVICA—I FAINĂ FATĂ

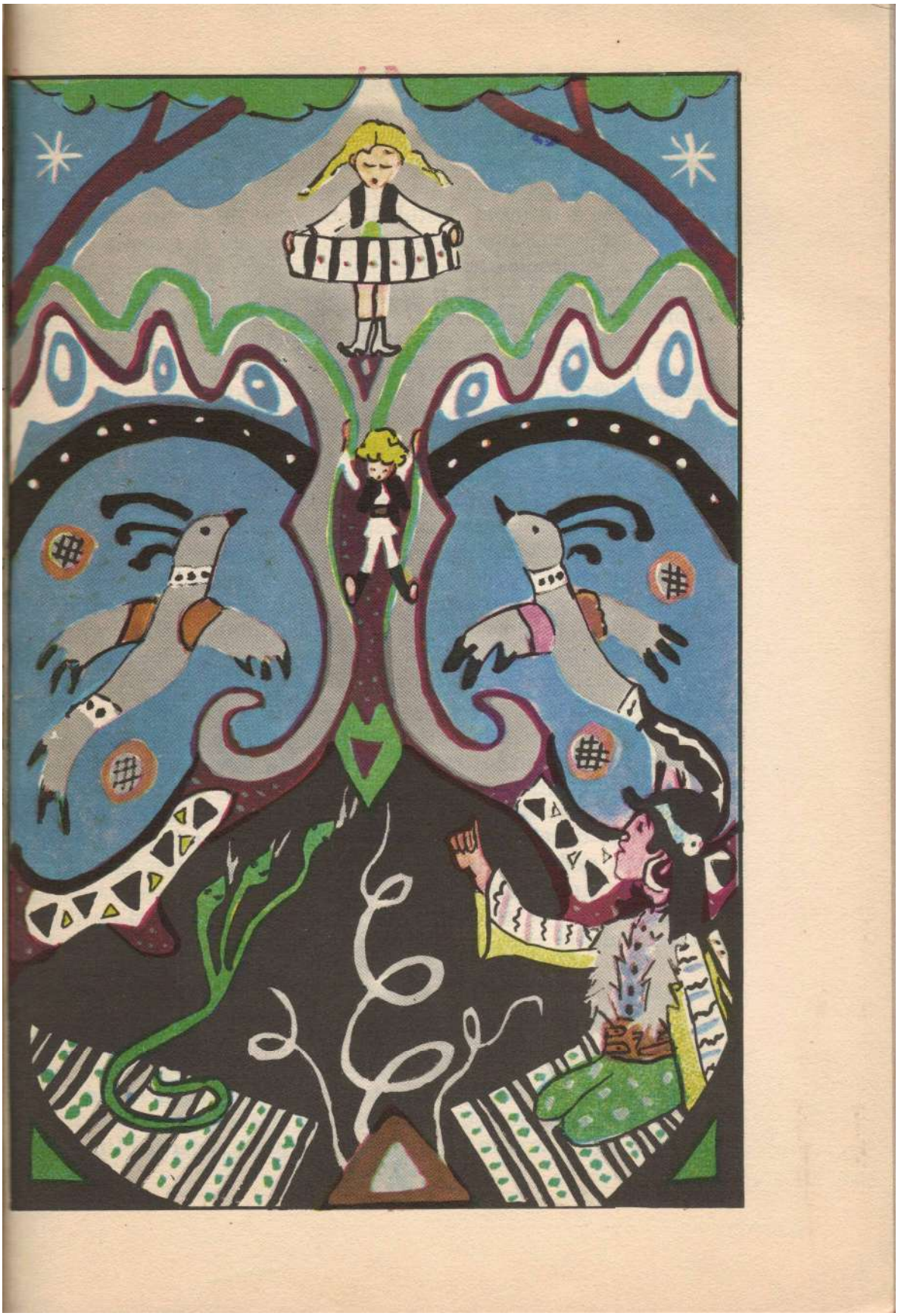

Alese o cărăruşe mai pe margine ca să nu se rătăcească dar nici prea pe mal ca să nu le—alunece bolovănişul sub picioare şi să—i prăvale în afund. O vreme îi plouară. Apoi îi prinseră negurile cele mari

care se ridicau de prin văi şi vîlcele. După aia li se arătară razele soarelui printre crengile încercelate[50] cu stropi mari de ploaie şi sub vălurile lor străvezii numai ce văzu Mîndruţ, pe partea cealaltă de părău, o copilită frumoasă de, vorba lui văru—meu, ăl de striga darul pe la ospeţe, fie iertat c—a murit demult săracu ,,de cînd mama m—o făcut, fainã ca ea n—am văzut !" Era cu picioarele într—o bălţuţă cu apă limpede cum îi lacrima, la haine pălindu—le cu maiul şi cînta. Cînd o văzu opri Mîndruţ căluţul şi se puse s—o asculte.

Pe dunguţa cerului,
Trece raza soarelui.
Da' nu—i raza soarelui,
Că—s ochiţii mîndrului !
Paşi face şi nu prea poate,
De cămăşi împăturate,
De curele—nfăşurate,
De laibere*—npestriţate,*
De nouă surori lucrate !

Atîta de frumos zicea din glas că îşi uită Mîndruţ de el, se culcă în iarbă rezemat în coate şi ţinîndu—şi capul între palme, se puse şi mai bine pe ascultat. Asculta şi se uita. Se uita şi nu se sătura văzînd cît de bine i se şedea fetei celeia în poale albe suflecate şi înfăşurată în brîuţ de lînă cu trei capete, ţesut în trei culori : roşu, galben şi albastru.

Fata nu—l vedea. Sau poate că—l vedea dar se făcea că nu—l vede ori nu se arăta, ce ştiu eu ? Ştiu numai că stînd aşa pierdut în iarbă, Mîndruţ se pomeni dintr—odată cuprins pe după coşul pieptului de ceva rece şi alunecos ca un şarpe. Şi *minten* după aia simţi o muşcătură drept la inimă, o străpunsătură ca de jungher *împlîntat* pînă—n plasele. Sări ca fulgerat, îşi băgă iute mîna—n sîn şi cînd acolo, încolăcit de trei ori pe după el era chiar un şarpe, unul cu solzi în trei culori, ridicînd spre el trei capete cu trei limbi roşii, despicate.

—Ssssîîî !!! sîsîia el din toate limbile odată.

Văzîndu—l, îşi trase repede feciorul mîna înapoi şi începu să strige înspăimîntat :

Drumari, oameni, fraţii mei !
Faceţi bine şi—adăstaţi
Şi de şerpe mă scăpaţi !

Se zbătea, se zvîrcolea, zbiera, se zdrobea şi se zdrumica[51], mai răi ca un cîine în laţ ,,dar în zădar" vorba lui soru—mea Solomie fie iertată că şi asta a murit demult săraca.

Hăt de pe cealaltă parte de ponor, fata, zorită cu de—ale ei nu—l auzea. Dar şi dacă l—ar fi auzit cu nimic nu l—ar fi putut ajuta că nu putea trece prăpăstiile ponoarelor. Şi dacă, să zicem pe astea le—ar fi trecut ea cumva ce—ar fi putut face faţă cu o dihanie de şarpe ca ăla de nu—l răzbea un fecior în putere cum era Mîndruţ, dar mite o mînuţă de fată ca ea.

L—a auzit văicărindu—se şi văitîndu—se de durere căluţul lui cel alb :

Dragii mei, prietenii mei,
Faceţi bine şi—adăstaţi,
De iest şerpe mă scăpaţi !

Şi—a venit tot într—un suflet, drăguţul, dar afară de să—l aline cu răsuflarea lui nu l—a putut nici el ajuta cu nimic.

Era să se ajute singur sugrumînd şarpele cu năframa cea albă de *delin* dar cînd o scoase era învîrstată—n negru, semn că frate—său Ambrosie, era de—acuma mort. Apoi nu bine zicea tot soru—mea Solomie, fie iertată că tare multe ştia cînd trăia, dar amu dac—a murit n—o mai pomeneşte

[50] Cu cercei mulți
[51] A zdrobi

nime—n veci biata, că „un necaz nu vine niciodată singur !" Ba bine că nu. Aşa şi cu Mîndruţ. N—a avut el un necaz ? I—a mai dat Dumnezeu unul, aşa, ca să aibă două şi să nu se plîngă că nu are. Amu n—avea alta de făcut decît să puie necaz peste necaz şi să—şi vadă de treabă. Lăsă dară şarpele în plata lui şi încălecînd pe cal porni către fundul ponoarelor. Ar fi mers el cu *zoruţul* după cum îi era nevoia de mare, dar cu aşa adaus, tot un pas şi—un junghi, tot un pas şi—o muşcătură, a întîrziat destul. Destul, dar nu de tot, că, de la o vreme, a ajuns. Risipitura era acolo, aşa cum îi spusese frate său şi dintru ea despicătura. Mîndruţ descăleca şi apucă o piatră pe care o azvîrli înăuntru. Hurducăind pe horn piatra holcăi[52] de sus şi pînă jos la toată izbitura : hai ! haiii ! haaaiiii ! haaaaaaiiii !!! „Asta—i Lodovica !" îşi zise Mîndruţ aplecîndu—se şi văzînd acolo, ca într—o icoană de argint, chipul blînd al unei fete. Sta îi genunchi şi plîngea.

—Vin amu, Lodovică ! strigă el atunci cît putu de tare. Se legă apoi repede cu ştreangul de mijloc, îi dete căluţului în seamă mersul lui şi după ce—l înfăşură bine pe după un stejar noduros ca să fie mai cu temei se lăsă pe deschizătură la vale. Nu grăbea ca să poată lua aminte la toate cîte i se arătau, minuni ca acelea de nu mai văzuse el în trai şi—n viaţa lui : vietăţi fără ochi ce se mişcau ca şi cînd i—ar fi avut, viermi străvezii cărora li se vedeau maţele în ei lucrînd, lilieci albi spînzuraţi pe la colţuri ca ciorchinii pe rod, pereţi umblători, ape ruginite risipituri şi adînciturі fără fund, „*abunăseamă* lumea cealaltă" cum ar fi zis soru—mea Solomie, fie iertată, dac—ar fi trăit şi—a fi văzut.

A mers Mîndruţ aşa în jos, nu ştiu cît o fi mers că vreme; curgea pe—acolo în alt modru[53] decît pe la noi, a mers eu zic vreo zi, chiar două dacă nu mai multe măcar că nu i se păru, pînă dădu de o cale mai lărguţă ce încingea pereţii munţilor subpămînteni şi ducea peste prăpăstiile lor fără fund. Din loc în loc se făceau poduri de aur şi de argint. Un pod din ăsta îl trecu pe Mîndruţ mai departe, pe un drum ce se desluşea printre ape. Veneau molcome şi—ngîndurate de cine ştie unde şi se duceau strecurîndu—se bob cu bob, printre bolovănişuri cine ştie încotro. Merse alăturea cu jocul lor mărgelat pînă ce ajunse la un loc stătător. Pînza apelor era aci lucie ca oglinda şi albastră cum îi cerul senin. La malul ei era trasă o luntriţă. Mîndruţ sui în ea şi luntrea—l duse de—a lungul apei celeia pînă unde, prăpăstuindu—i—se drumul, cotigi odată cu repezeală şi—l azvîrli tocmai în pridvorul de argint al Lodovichii. *Cula* ăsteia era de sus şi pînă jos *înţîntălată* cu ţurţuri albi şi roşii, nişte ţuţui mari cît grinzile casei noastre, scînteind de—ţi luau vederile. Unii cu capu—n sus pe jos, alţii cu capu—n jos pe sus, spînzuraţi în streşini mari, strălucitoare ca omătul zdrămurat[54] şi cu lucrătura ca alesăturile cele scumpe de pe catrinţele domneşti.

—Hai, Mîndruţ, păşeşte din legănuţ şi pentru mine—odată ! îl rugă fata, cînd îl văzu, cu glasul slab ca un clopoţel de—argint de—atîta plîns.

—Păşesc cu dragă inimă, Lodovică ! răspunse repede Mîndruţ văzînd—o. Ce să fac şi încotro să mă îndrept ? întrebă el.

—Spre Afundul pămîntului de unde să—l aduci pe Ambrosie viu ori mort ! suspină ea.

—Bine ! se azvîrli feciorul gata să pornească.

—Stai ! porunci fata mai viuţ. Stai că Afundul pămîntului are rosturile lui şi dacă nu ne—om rostui şi noi la nimic n—ajungem !

Se aşezară dară pe—un ţurţure de cela şi se puseră pe rostuit. Şi rostuiră şi rostuiră pînă cînd Lodovica puse capăt rosturilor zicînd :

—Bagă bine de seamă la cele ce—am vorbit că de ti—i abate din rosturi eşti pierdut, auzitu—m—ai ?

—Auzit—auzit ! răspunse Mîndruţ ca de pe jar. Apoi luîndu—şi rămas bun se aşternu la drum. Nu era drumul ăsta de umblat, dar Mîndruţ îl umblă. îl trăgeau parcă o mie de mîini din afund, durăindu—l[55] ca pe—un pietroi. Cînd era—n cap, cînd în picioare, cînd pe pîntece, cînd pe spate, cînd de—a beee—oaia[56], cînd de—a capra popii peste risipituri, peste stînci de cremene şi bolovani de fier, prin ape, aburi şi fum. Şi durăitul ăsta i l—a făcut, cine i l—a făcut, că doară nu era să nu fie făcut cînd, vorba nanii Rozalie, Crişca cum îi ziceau nurorile că tare mai crişca din dinţi prin somn, săraca, „to'—to'—to'—to'—to'—to'—tot pe lumea asta—i un făcut !", i—l făcu, cum zic, pe—un întuneric ca—n ziua de apoi. Şi prin întunericul acela se auzi, deodată—un glas, un duduit înfundat ca de vreme grea, zicîndu—i :

---

[52] A face gălăgie
[53] posibilitate
[54] Bătut uşor de vînt
[55] A se rostogoli
[56] Unul după altul ca oile

—Măi Mîndruţ, ai păşit din legănuţ ca să—mi calci hotarele ?

Era Afundul pămîntului. Îl auzea tunînd că de văzut nici vorbă să—l vadă, nu Mîndruţ, că nime—n lumea asta şi pe pămînt.

—De păşit am păşit din legănuţ, dar nu de aia ! răspunse fecioruţul tulburat.

—Dacă nu de aia, atunci de care ? întrebă Afundul pămîntului mînios, cu glasul afumat şi gros.

—De frate—meu, Ambrosie ! întoarse Mîndruţ vorba desluşit.

—Îi demult oale şi ulcele ! îl zbiciui cela cu vorba pornită ca din pleasna.

—Chiar de aia, zise băiatul hotărît, m—am gîndit că dacă tot nu mai are suflare să mi—l dai şi—aşa, să—l duc acasă şi să—l îngrop la noi în ţintirim, pe Dealul bisericii, în rînd cu moşii şi strămoşii noştri, fie iertaţi că şi ăştia—s demult oale şi ulcele, săracii.

—Aia n—o fi num—aşa, măi Mîndruţ ! tună Afundul pămîntului la el de unde—o fi tunat vîrtos, cu glasul afumat şi gros.

—Dar cum ? întrebă fecioruţul.

—Iac—aşa ! zise Afundul pămîntului. Am să—ţi pun trei ghicitori. Dacă li desluşi îţi fac eu ţie voia, de nu mi—i face—o tu pe—a mea. Te învoieşti ori ba ?

—Cum nu, mă învoiesc ! *se—mputeri* Mîndruţ.

—Atunci ascultă !

Am un pom înaurit
Cu flori dalbe—acoperit ;
Cît îi vremea de frumoasă,
Crengile lumină—i varsă,
Cînd îi vremea mohorîtă,
Frunza—i—i posomorită.
De la iest mîndru vlăstar,
Douăsprezece crengi răsar.
Toată creanga cu treizeci
rămurele
subţirele
şi mai bune şi mai rele !
Şi—n tot ramul cîte şepte adunate
cuiburele,
frumuşele
şi mai bune şi mai rele !
Şi—n cuibare, pe fustei
Doisprece pui albi şi doisprece pui negri, golaşei.
Ghici, fîrtate, asta ce—i ?

Începu dară Mîndruţ a se gîndi. Se gîndea şi încet şi cu. glas tare.

—Douăsprezece crengi, treizeci de rămurele, şapte cuiburele... Să mă mai gîndesc ! zise el către Afundul pămîntului.

—Gîndeşte—te dar nu mult ! Pînă mai rostuiesc eu pe—aici treaba să fii gata ! Auzitu—m—ai ? bubui cela mînios, cu glasul afumat şi gros.

—Auzit—auzit ! răspunse Mîndruţ.

Dar n—apucă Afundul pămîntului să umple nici o căldare cu cenuşe, după ce puşcă afară clocotitura de la o mie de cuptoare numai atunci rostuite, pînă—l şi chemă Mîndruţ.

—Anul, lunile, săptămînile şi ceasurile ! răspunse el.

—Bine—bine ! bombăni cela ponturos[57], cu glasul afumat şi gros. Apoi adăugă : ia să te mai văd şi—acuma :

U—iu—iu picior de rac,
Şepte fete pe—un colac.

[57] mofturos

Şi colacu—i rotunjor,
Şepte fete pe—un topor.
Şi toporu' n—are coadă
Şepte fete—ntr—o grămadă
Şi grămada—i jucăuşe,
Şepte fete pe—o mînzuşe.
Şi mînzuşa *n—are şa,*
Şepte fete pe—o nuia.
Şi nuiaua n—are floare,
Şepte fete pe—o cicoare.
Şi cicoarea—i scuturată,
Şepte fete pe—o poiată.
Şi poiata n—are vîrf,
Şepte fete—n şolovîrf[58].
Şolovîrfu' nu—i aşa
Şepte fete şa şi şa !
Ghici ghicitoarea mea !

—Asta la noi nu—i ghicitoare, zise Mîndruţ, dar dacă pe la voi aşa se ţine, să mă gîndesc :
—Gîndeşte—te dar nu mult,că n—am vreme ! Pînă mai rostuiesc eu pe—aci treaba să fii gata ! Auzitu—m—ai ?
—Auzit—auzit, da' iacă—s gata ! strigă Mîndruţ. Şapte fete—s şapte zile, aci din nouă săptămîni că şi de le—ai fi socotit pe toate cincizeci şi patru tot ar fi fost zile şi—aşa şi—aşa ca fetele astea.
—Bine—bine ! bombăni iară Afundul pămîntului mînios, cu glasul afumat şi gros. Apoi mai împingînd vreo mie de căldări pe foc de ciudă adăugă : să te văd eu şi—a treia oară !
—Hai la noi !
—Ce mi—i da ?
—Blidu' cu plăcinte !
—Unde—i blidu' cu plăcinte ?
—în pătuţ după uşe !
—Unde—i pătuţu ?
—L—o fi ars focuţu' !
—Unde—i focuţu' ?
—L—o plouat ploiţa !
—Unde—i ploiţa ?
—A băut—o boii popii cei roşii !
—Unde—s boii popii cei roşii ?
—La Marişcuţa—n poiată !
—Ce poftеşte Marişcuţa ?
—Şatra cu vatra, Oliţa cu apa, Tocu cu brînza, Grumazu' cu rînza, Mălai sec,
Lasă—mă să trec ! Azi oi frămînta, Mîine—i căpăta : Şapca lui Isac Plină de păsat[59], Şapca lui Ilie Plină cu lipie,
Cine—a ghici—a lui să fie !

„Ei să te văd amu, Mîndruţ, cum îi păşi din legănuţ" gîndi Afundul pămîntului apucîndu—se, da data asta mai cu temei de treabă, încredinţat că nu va da feciorul de capăt ghicitorii. Dar nici a treia oară nu—şi isprăvi făcuta pînă—i şi grăi Mîndruţ :
—Mă gîndesc că bun păsat cu brînză, tocană de pui cu mămăligă şi lipie cu urdă dulce şi mărar verde amestecat oi căpăta, zisa ghicitorii ! răspunse feciorașul care, era rupt de flămînd nu numai de nemîncat ci şi de zotolitul[60] şarpelui cela cu trei capete sculate şi trei guri nesăturate.
—Îi căpăta tu, numa' de nu—i pieri din ochii mei, împieliţatule ! Că dracu' te—o ştiut cît de căpos eşti, că

[58] plantă
[59] Porumb măcinat mare
[60] A suge cu mare poftă

dacă te—aş fi ştiut nu mi—aş fi făcut de lucru cu tine nici mort ! Mai auzit—ai tu, în lume şi pe pămînt, să ştie un ţîncuţ abia ieşit din legănuţ cîte—n lună şi în stele ? Ptiu !" scuipă el o dată—n sîn şi de trei ori pe horn în sus : Ptiu ! Ptiu ! Ptiu !, de era să se risipească întreg pămîntul. Cînd îl văzu Mîndruţ pe Afundul pămîntului atîta de apucat, îl lăsă într—ale lui şi—şi luă scurta de pe—acolo. „Bine le rostuirăm cu Lodovica, dar nu de tot bine ieşiră pîn—amu !" gîndi Mîndruţ. Apoi văzîndu—se orbecăind pe întuneric de colo—colo fără să—i poată da de rost, se mai gîndi : „Ce—i de făcut, măi Mîndruţ, că rămîi în legănuţ !" Dar nu se lăsă gîndului, ci luînd în seamă spusele lui Lodovica, începu să pipăie, să însemne locurile scrijelindu—le, să măsoare, să caute, să ciocănească, dar tot fără folos. Şi cînd era mai încurcat şi se vedea mai fără scăpare, numai ce i se arătă, tocmai într—un fund de zare, o luminiţă plăpîndă şi micuţă cît o sămînţă de mac. Zărind—o, se luă Mîndruţ printre hornblendele adîncului într—acolo, cît putu el de repede. Lumina era jos. Se aplecă şi, cînd o apucă. înmărmuri de mirare. Era lampasul lui Ambrosie rămas acolo înţepenit în lut. Ridicîndu—l ca să vadă unde—i şi ce—i, îl găsi şi pe Ambrosie. Era numai osuţe albe înşirate pe pămîntul negru. Atunci se lăsă Mîndruţ în genunchi şi luînd os cu os le puse în străiţuca lui de lînă mucedă[61], iar cînd isprăvi luă straiţa şi lampasul şi porni la drum. Un drum anevoios şi greu. Greul venea de la Afundul pămîntului care, supărat că nu—l putuse birui, îl trăgea cu toate puterile lui cele mari înapoi, suduia[62], zgîlţîia boitele, prăvălea stîncile, dezlega apele, azvîrlea bolovani încinşi, fum şi pucioasă în calea lui Mîndruţ. Ba mai apoi, cînd văzu că nimic n—ajungea, apucă smintitul fundul pămîntului şi, întorcîndu—l cu susu—n jos îl scutură ca pe—un sac gol. Dar de pomană, vă spun eu, că vorba lelii Ustină, fie iertată, „cînd îi să nu i se arate omului, apoi nu i se arată şi pace". I se arătă, în schimb, lui Mîndruţ că, mai cu răul, mai cu *nerăul,* mai cu fuga, mai cu statul, mai cu—mpinsul, mai cu trasul, a trecut, în cele din urmă, prin toate săracu' şi—a ajuns la Lodovica în pridvor.

—Găsitu—l—ai pe Ambrosie, măi Mîndruţ ? întrebă iute fata.

—Găsit ! apucă Mîndruţ să răspundă cînd prăpăstiile Afundului îi cuprinse. Se despica pămîntul sub ei crăpînd ca un bostan şi aluneca hăulind în adînc, aşa că n—aveau alta de făcut, dacă voiau să scape, decît să se topească de pe—acolo. Se topiră în sus, trăgîndu—se unul pe altul pe stînci, printre bolovani şi pietroaie, pînă ajunseră la apa cea stătătoare. Aici nici urmă de luntriţă. îi făcuse Afundul pămîntului vînt de pe—acolo. Atunci îşi descinse Lodovica şurţul alb, îl întinse peste luciul apei şi făcu minten o luntriţă iute ca vîntul care i—a tot dus de—acolo, peste apele clocotind sub ei, negre şi învolburate. Abia puseră piciorul pe uscat cînd prinseră podurile adîncului a se scutura din toate încheieturile. Le astîmpără Lodovica plătindu—le cu bani din salbele ei de aur şi de argint. Apoi cu din ăştia să nu cumperi nişte biete poduri ? „Ba cu bani vinzi şi cumperi o lume şi încă şi mai mult !" zisa amărîtei celeia de Ilisaftă care, din capul satului unde şedea, vindea şi cumpăra pe toată lumea, pînă a vîndut—o şi pe ea feciorul aşa de bine, că s—a săturat, săraca, pe veci de vîndut şi cumpărat. Dar asta—i altă brînză—n cea putină. Iar treaba de aci a fost aşa că din pod în pod au ajuns cei doi la locul de unde drumul ducea în sus, spre deschizătura pe care coborîse Mîndruţ la venire. Aici căută el capetele de la funia cu care se lăsase la vale, dar o scurtaseră şobolanii de coadă. Atunci luă Mîndruţ, în grabă, năframa cea albă de *delin* a lui Ambrosie, o rupse în petele, o împleti în doisprezece, făcu un capăt bun pe care—l adause la cît mai rămăsese şi i—l dădu Lodovichii ca să se lege cu el de mijloc. Apoi, opintindu—se, trase de celălalt capăt scoţînd—o afară. Cum ajunse sus, Lodovica se descinse repede şi aruncă funia înapoi ca să poată sui şi Mîndruţ. Apoi trase de capătul rămas cît putu ea de tare, puse umărul şi căluţul, aşa că era să ajungă feciorul iute sus dacă adausul de funie nu s—ar fi destrămat sfîrtecat în colţii de piatră ai marginii de care se freca. Cînd văzu Lodovica primejdia, nu mai stătu în cumpănă pînă—şi scurtă cosiţele bălane, împleti din ele o scăriţă de mătase pe fuşteii căreia Mîndruţ păşi în sus pe horn, pînă afară. Cînd isprăviră Lodovica se prăvăli ostenită într—o parte iar Mîndruţ ostenit în cealaltă. La amîndoi le sîngerau palmele dar mai ales sufletele.

[61] Culoarea mucegaiului
[62] A înjura

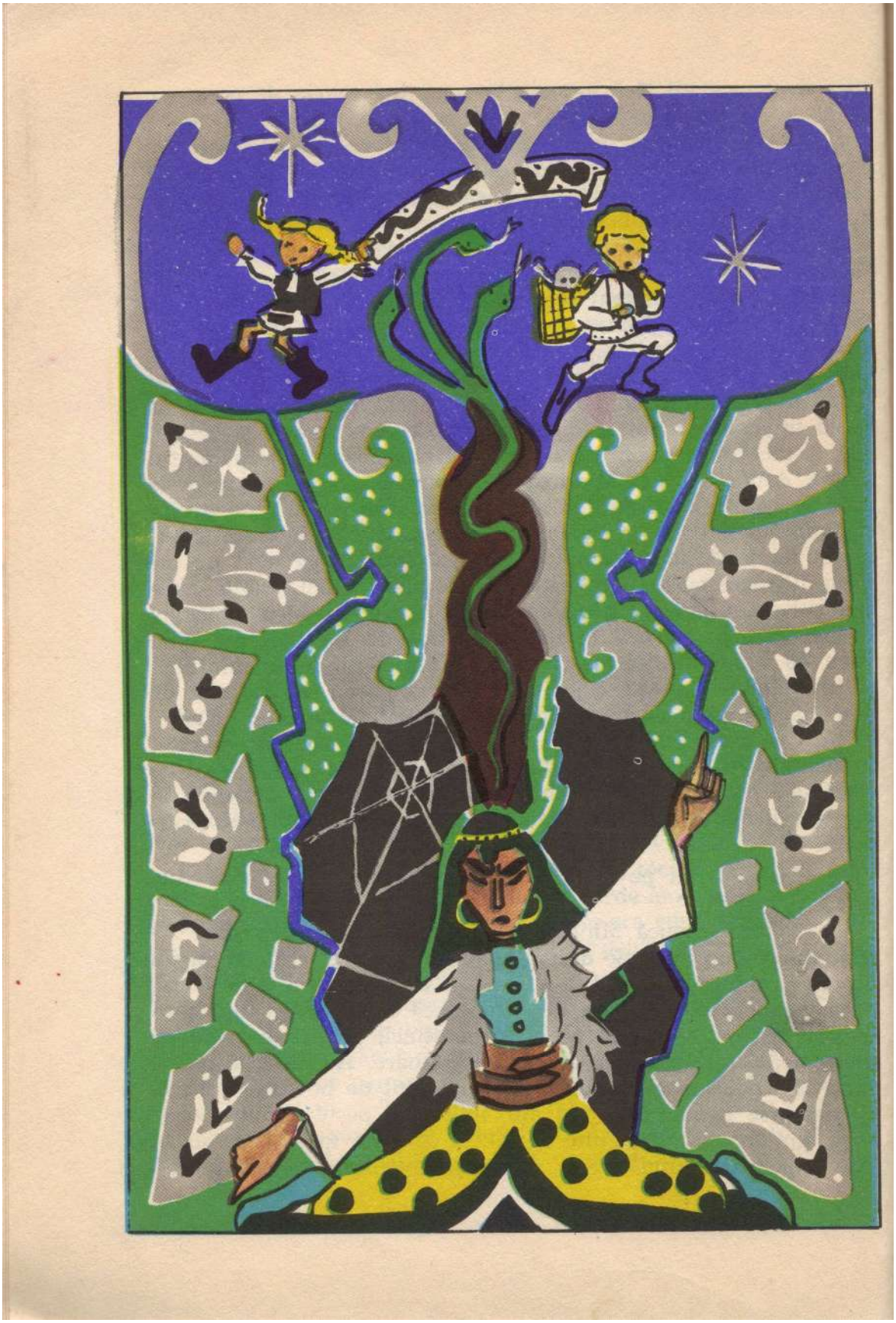

Cînd îl văzu fata pe Ambrosie numai osuţe înşirate, prinse a—l plînge cu mare şi multă durere. Bocea prăbuşită peste *străiţuca* ce—i ţinea flăcăului loc de *copîrşeu*.

Bucură—te ţintirim,
Că la tine noi venim,
Să—ţi aducem trandafir,
Dar nu te bucura tare,

Că nu—i trandafiru—n floare,
Că—ţi aducem brad pălit,
De—o mînă rea greu lovit !

Plînse şi Mîndruţ dar, de la o vreme, era el mai de plîns decît mortul din pricina şarpelui care amu, că trecuseră peste cea rea, avea vreme de lucrat. Şi lucra atîta de vîrtos că nu mai putea feciorul de durere. Se zvîrcolea şi se zbătea zbierînd, vorba aia, ca din gură de şarpe :

Sora mea, cumnata mea,
Fă bine şi iartă—mă,
De iest şerpe scapă—mă !

—Ce şarpe, măi Mîndruţ ? sări atunci, speriată, Lodovica de colo.
—Aiesta ! răspunse Mîndruţ zăbuşit de durere, arătîndu—i—l încolăcit de trei ori pe după el şi sîsîind din toate limbile deodată. Treizeci de paşi făcu Lodovica înapoi ca friptă cînd văzu şarpele acela cît un balaur. Şi s—ar fi apropiat, negreşit, de Mîndruţ încercînd să—l ajute dacă n—ar fi oprit—o feciorul.
—Lodovica ! grăi el tot o fugă. Ia straiţa şi du—te, cum îi şti, la Izvoarele Feredeului. Acolo aşteaptă—mă, că eu musai să mă duc neîntîrziat la Poiana lui Bichiş.
—Cum să te duci beteag[63], Mîndruţ ? întrebă fata.
—Viu ori mort, musai să mă duc, că—i frate—meu, Loghin, în mare primejdie, după cum aud eu fluiera zicînd.
—Aşa ! se miră fata care auzise şi ea fluiera doinind, dar nu ştia de ce şi după cine.
—Aşa ! îşi întări el spusa.
Şi zicînd acestea se luă în grabă pe—o cărare drept către Poiana lui Bichiş, iar Lodovica pe alta drept către Izvoarele Feredeului.

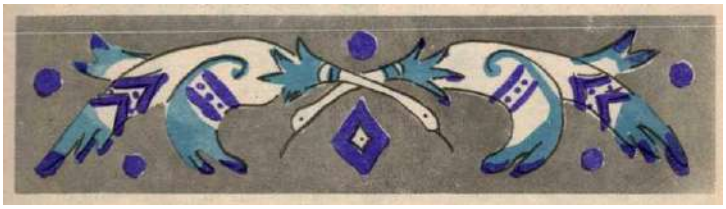

[63] bolnav

4. IARBĂ VERDE DIN POIANĂ, MIE—MI ZICE SÎNZIANA

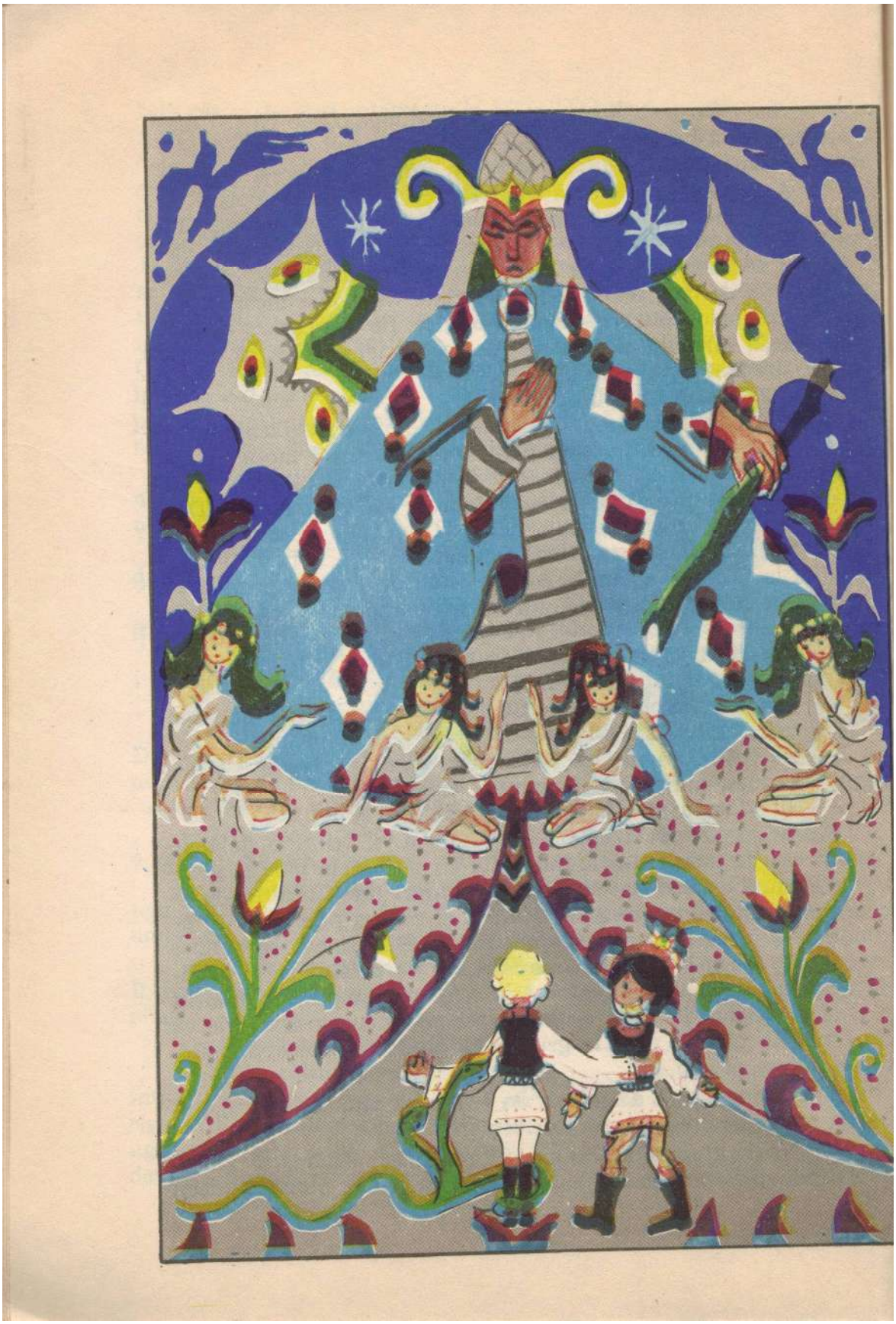

Mai întîi Mîndruţ ajunse Ia mătuşa Sîie. Mătuşa Sîie ne—vedea.

—Bună ziua, mătuşe ! dădu bineţe el.

—Bună ziua, nepoate ! răspunse ea. Da' ce vînt te poartă pe la mine ? întrebă bătrîna din război, nu fără

a bănui cam cum stă treaba.
—Iaca şi iaca ! povesti Mîndruţ.
—Apoi vezi că tot la mine ai ajuns, nepoate ! zise ea păşind afară din război. Acuma—s toată acasă, aşa—i ? întrebă ea cam încolţată.
—Aşa, mătuşe, răspunse fecioruţul cam ruşinat, dar nu te supăra că n—am zis—o din inimă, că din gură şi ştii dumneata, că doară sîntem dintr—un neam, că neamul nostru—i rău de gură, dar bun la inimă.
—Asta ce—i drept îi drept, nepoate ! răspunse mătuşa Sîie, mulţumită de cum întoarse Mîndruţ vorba, dar de aia nu—l lăsă ea necersălat[64]. Îl pieptănă cum se cuvine, n—ai tu nici o grijă, de aşa pieptănat ca atunci n—a mai fost el nici cînt l—a pus, întîiaşi oară, moaşa—n scăldătoare. Iar cînd gătă, zise mai blînduţă :
—De aia tot te—oi ajuta, că nu mă—ndur de neamul meu şi nici de poiană s—o mai las pe mîna blestematelor acelea de Sînzîiene. Bagă—te, fă bine—n casă !

Casa mătuşii Sîie era ca un pahar de curată. Nu ştia *ţîngăoaşul* unde să se aşeze de grijă să nu smintească ceva din cîte avea mătuşe—sa rînduite pe acolo : lăicere[65] albe ca laptele întinse pe lădoi şi pe laviţe, *lepedee* mîndre îmbrăcînd patul aşa ca să se vadă cipca de la fiecare mai bine de—un lat de palmă, *perini* clădite una peste alta cu lucrătura fundurilor întoarsă către faţa casei, şterguri învîrstate la tot ochiul de fereastră, blide faine prinse—n cui sau rînduite în blidar, cănciauă agăţate—n grindă, catrinţe şi haine de sărbătoare împăturate pe rudiţă, fuioare şi torturi[66] spînzurate lîngă ele, gheme şi suveici învălmăşite în ciurul lăsat pe un scăunel cu trei picioare şi multe altele ca la orice casă de om vrednic. Şi pînă să apuce fecioruţul la un colţ de masă, Sîia dădu roata pe la cuibare, adună ouăle cîte le găsi, se băgă cu ele—n tindă unde era vatra şi, pe dată, arădui o *ratotă* din vreo cinci—şase, un pumn bun de brînză şi mămăligă, de mîncă nepotul pe cinste şi se satură mai bine ca la poruncă—n Gherla[67], vorba lelii Minucă, fie iertată c—a murit demult săraca înecată c—o lipie caldă pe care n—a apucat bărbatu—so să i—o împingă pe grumaz în jos, măcar c—a băgat iute coada de la linguroiul cu care mestecau toamna silvoizul[68], după ea.
—Nepoate dragă, grăi mătuşa Sîie, hoţoaicele de Sînzîiene au mare putere şi pînă nu—s scurtate de ele nimeni pe lume nu le poate birui !
—Apoi le—oi scurta eu, mătuşe ! se apucă Mîndruţ să vîndă pielea ursului din pădure.
—Le—ai scurta tu din gură cît de repede, i—o tăie mătuşe—sa scurt, dar vezi că nu—şi poartă mînzoaicele puterile cu ele.
—Nu ? Dar unde şi le ţin ? întrebă el.
—La Surcălău din părău ! şopti ea.
—Zău ! se minună feciorul.
—Zău—zău ! îşi întări, tot în şoaptă, spusa mătuşa Sîie. Dar asta numai eu şi Surcălău o stim. Şi le—au lăsat la el, nebunele, ca să nu fie bătător la ochi.
—Şi nici nu—i ! le dădu dreptate Mîndruţ.
—Nu—i—nu—i dar nici Surcălău din părău de tot acasă nu—i ! o luă pe mătuşa Sîie gura neamului ei pe dinainte.
—Mătuşe, strigă Mîndruţ la ea, te dă gura de gol, că sîntem dintr—un neam ! Apoi o întrebă : şi pe Surcălău din părău unde să—l găsesc ? Mătuşa Sîie se bătu peste gură rîzînd şi zise :
—Unde să—l găseşti, dragul mătuşii, decît la el în părău ? îl poţi cunoaşte după încălţări că stă într—un păpuc[69] şi—ntr—o opincă.
—Cum aşa ? întrebă Mîndruţ.
—Aşa, răspunse mătuşa Sîie, că perechile—s la mine de—amu—i un an cînd vaca lui mi—a stricat nişte cucuruz în Tăbărîşte şi i le—am luat zălog. Amu i—oi trimite zălogul înapoi, adăugă ea hoţeşte, trăgînd de pe rudiţă încălţările cu pricina înnodate, ca dracu', şireturile cu nojiţele. Şi după ce i le dădu nepotului îi zise : Du—te la părău şi cînd îi ajunge, fă—te că ţi—i sete şi apleacă—te să bei apă. Surcălău din părău, cum a vedea încălţările spînzurîndu—ţi pe umăr, cum s—a sminti din loc şi s—a ţine scai de tine

[64] neperiat
[65] Covor ţărănesc din lînă
[66] Fire de cînepă
[67] Chemare făcută de armata Austro-Ungară
[68] Magiun de prune
[69] pantof

să i le vinzi lui să—şi facă o pereche de opinci de purtat şi—o pereche de papuci cu care să poată ieşi—n lume. Tu lasă—te mai greu, *sfîrnăreşte—te*, bate din gură : hapa—hapa, ha—pa—hapa ! că de asta, că de *ceie*, că—s aşa, că nu—s aşa, că—s de dat, că nu—s de dat, şi îmbie—i—le pe rînd. Cînd le—a încerca puterile Sînzîienelor or zbura, fie din opincă, fie din papuc, că nici el nu ştie în care din ele—s puse. Atunci s—o iei din loc, că de nu al tău îi dracu' ! Auzitu—m—ai ?

—Auzit—auzit ! răspunse Mîndruţ.

Apoi, ducîndu—se drept la Surcălău, din părău, făcu cum îi spuse mătuşe—sa Sîie. Şi cînd o luă din loc, hop ! moşu ' după el. Da' sprinten unchieşul, de era să—l ajungă dacă nu s—ar fi împiedecat în şireturile pe care nu apucase să şi le înnoade. Dar şi aşa îl ajunse că se descălţă, nebunul de moş, apucă pe deal pieptiş tot o fugă şi—i ieşi lui Mîndruţ înainte, oblu în vîrful dealului, la Cărarea strîmbă. Aici se dădu de trei ori peste cap, se făcu un zmeu urîcios şi, aţiindu—i feciorăşului calea, îi strigă :

—Alelei, aleleiuţ, măi Mîndruţ, păşi afar' din legănuţ şi vină mai bine să te lupţi cu mine.

—Vin ! se învoi feciorul. Cu puşca puşca—ne—om, în sabie tăia—ne—om, ori la trîntă lua—ne—om? întrebă el înfipt.

—La trîntă, că aici se vede tăria omului ! răspunse boşorogul de zmeu îndîrjit desfăcîndu—şi cingătoarea.

—Bine ! se învoi Mîndruţ descingîndu—se şi el.

Atunci, apucîndu—l zmeul pe Mîndruţ, îl trînti o dată de pămînt aşa de tare, că se afundă ăsta cu picioarele pînă la glezne în frămîntătura dealului. Se *zmîci* atunci iute Mîndruţ de acolo şi apucîndu—l pe zmeu îl trînti şi el cu aşa putere de se afundă cela pînă la genunchi în pămînt. Dar zmeul se smulse repede din loc şi—l trînti iară pe Mîndruţ de pămînt de se afundă feciorul în el pînă la brîu. Atunci se mai împuteri Mîndruţ o dată şi, ieşind de unde era, îl trînti pe zmeu cu aşa tărie că îl afundă în pămînt pînă la grumaz de unde nu mai avu, spurcatul, putere să iasă.

—Ne—am luptat destul ori ba ? întrebă atunci feciorul, tot înfipt, măcar că era şi el mort de ostenit.

—Ne—am luptat şi răsluptat ! răspunse lehămătit zmeul aşteptîndu—şi osînda care, *abunăseamă,* alta nu putea fi decît moartea. Dar Mîndruţ îl cruţă şi—l ajută să iasă afară, nu mai înainte de a—i ţine însă un pomelnic în legea mătuşii Sîie, haznă că—i era nepot. Îl blagoslovi şi—l ruşina ca pe un cîine.

—Asta—i pentru facerea de bine, vorba aia : fă bine şi—aşteaptă rău !! Mulţămită că ţi—am pus încălţările în mînă măcar că nu—mi ardea ca să le vînd ! Şi—apoi stai !! Ce am eu cu ce—ai pierdut dumneata ? Şi dacă te omor sau mă omori îţi vine înapoi ce—ai pierdut ? Aşa se îndîrji feciorul dojenindu—l, că, înmuindu—se ăsta ca o cîrpă, îşi lepădă puterea zmeiască şi încălţîndu—se—n opinci se luă înapoi către părău zicînd :

—Să fii sănătos, măi Mîndruţ, că eşti vrednic şi de gură şi de cap şi de braţ şi de suflet !

—Să trăieşti şi să fii sănătos şi dumneata că, la anii ăştia, eşti destul de vrednic şi de braţ şi de picioare şi, poate, şi de suflet ! îi întoarse zisa feciorul, luînd zorit drumul Poienii. în urma lui îl auzi pe Surcălău din părău strigîndu—i :

—A veni vremea că mi—i cunoaşte şi la suflet !

—Bine—ar fi ! răspunse Mîndruţ, fără a se opri însă din drum.

Ajunse la Poiană nu după multă vreme. în poiană era pace şi linişte. Abia dacă adia vîntul nişte biete flori galbene de Sînzîiene ivite ca din pămînt printre strămăturile de mătase verde ale ierbii. Iar în mijlocul lor, aşezat pe—o grapă, dormea Loghin somn de moarte. Ţinea în mînă o floare plăpîndă de Sînzîiană cu capul culcat la pieptul lui. Cînd îl văzu, se lăsă Mîndruţ în iarbă lîngă el şi lipindu—şi gura de gura lui îi căută căldura răsuflării. Şi cum o simţi vie, îşi fluieră căluţul, îl înhamă iute la grapă şi porni către casă.

—Ce—ai isprăvit ? îl întrebă mătuşe—sa Sîie cum îl văzu.

—Ce vezi ! răspunse el.

—Grea boală ! suspină Sîia ridicînd vălul de pe obrazul lui Loghin. Am auzit de boala asta, dar iaca leacul ei nu—l ştiu Vezi de întreabă şi tu amu pe la alţii, mai zise ea, cu părere de rău şi, poate, s—o potrivi careva să—l ştie că eu, nepoate dragă, de l—aş şti cu dragă inimă ţi l—aş spune.

—Îs încredinţat, mătuşe ! răspunse feciorăşul cu adevărat încredinţat, dar necăjit. Apoi mulţumindu—i frumos pentru învăţ şi vorbe bune, porni Mîndruţ căluţul mai departe. îl porni, dar de tot greu îl mîna. îl strunea numai cu o mînă, că pe cealaltă o ţinea la piept apărîndu—se de şarpe. înveninat pînă la inimă de muşcătura lui cea rea, Mîndruţ se zvîrcolea, se zbătea şi zicea :

Drumari, oameni, oameni buni,
Toţi treceţi, toţi mă vedeţi,
Niciunul nu vă—mbieţi,
Şerpele să mi—l scoateţi !

Dar oamenii nici că—l auzeau. Se uitau toţi, lăcrămînd, după Loghin, o cruce de fecior ca bradul de frumos care dormea somnul morţii, legat de grapă şi strîngînd la piept o floare plăpîndă de Sînzîiană.

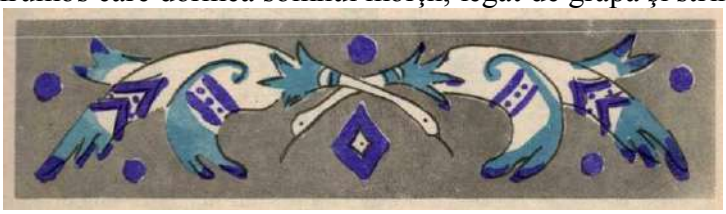

5. OANIŢA—I CU OCHI DE STELE ŞI SPRÎNCENE SUBŢIRELE...

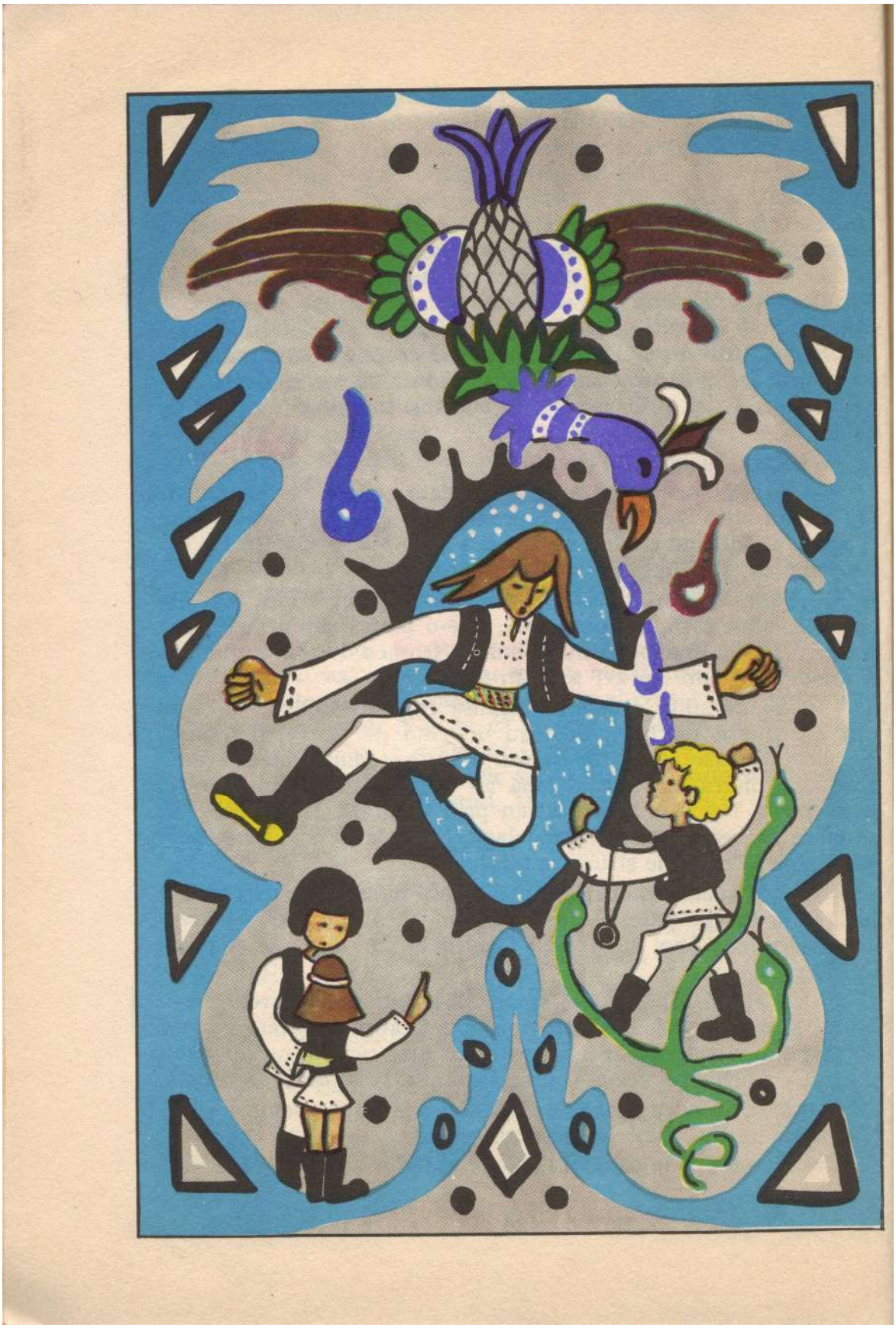

Erau aproape de Izvoarele Feredeului cînd, dînd cu mîna după o muscă ce—i bîzîia pe la ureche, îşi aduse Mîndruţ aminte de bumbul lui Vălean. Îl căută dar în suman şi—l găsi înnegrit, semn că frate—său avea o piedică de moarte în planurile ce şi le făcuse. Atunci lăsă feciorul şarpele în voia lui şi *grapa—n*

voia ei iar el se luă, cu voia, drept în sus către Dealul lui Ciontoş.

În Deal, Crai—meşter—făurar dădea de zor la lucru că secerişul era—n prag şi oamenii—l tocmiseră ca să le facă una—alta, ce mai aveau de trebuinţă, pe atunci : seceri, coase, teci, furcoaie, ţepe, greble, furci, cosoare, spiţe, loitre, roţi, scăriţe, care—ntregi, resteie, juguri, osii, legători, rudiţe, leuci, ţepoaie, *îmblăceie* şi mai cîte altele. Avea la mînă şaptezeci şi şapte de meşteri mari, meşteri făurari, aduşi anume pentru treaba asta : de cioplit, de ars cuptorul, de topit, de tăiat drugi, de bătut la nicovală, de—ndoit, de ascuţit, de pus nituri, de călit şi mai multe altele. Dădeau înainte, cu sănătate, toţi şaptezeci şi şapte şi cîntau.

—Bună ziua ! zise Mîndruţ cum ajunse.

—Bună ziua ! răspunseră cei şaptezeci şi şapte de meşteri mari, meşteri făurari oprindu—se minten din zongorit[70].

—Da ce nevoie te poartă pe la. noi, măi flăcău ? Scăpat eşti de armată ? întrebă Crai—meşter—făurar bănuitor.

—Ba n—am ajuns încă acolo şi, pînă să ajung, m—am gîndit să mă dau la o meserie ca să m—aleg şi eu cu un învăţ pe cînd m—oi *descătăni* ! Îi risipi Mîndruţ ăluia îndoiala cu gura, că cu ochii era după Vălean, dar nu—l văzu.

—De te—a—nvăţat cineva să vii la mine pe ucenicit, bine te—a învăţat ! zise Crai—meşter—făurar, umflat în pene, iar de—ai făcut—o după capul tău, bun cap ai avut ! mai grăi el. Se învoi dară, fără să bănuiască, şi făcură tîrgul pe vreo trei ani.

Şi cum se apucă Mîndruţ de ucenicit cum se arătă vrednic de mamă—mamă şi iar mamă ! vorba lui Corici, fratele lui Flîna, vecina noastră, o lingurăreasă multă şi grasă, care cînd mînca n—alegea, fie iertată c—a murit demult săraca, aşa că, într—un rînd, i—a sorbit mămuchii apa de vase cu spălător cu tot încredinţată c—a fost zeamă acră[71] cu carne.

Şi cum vă zic, era feciorul cel mic al împăratului harnic nevoie mare aşa că tare—l mai luară la ochi toţi făurarii dar mai cu seamă stăpînu—său, Crai—meşter—făurar. În toate cele grele sau ascunse îl folosea pe el.

—Fă, Mîndruţ, aia !

—Fă, Mîndruţ, ceea !

—Du—te, Mîndruţ !

—Hai, Mîndruţ !

—Săi, Mîndruţ !

—Stăi, Mîndruţ !

Şi Mîndruţ le împlinea pe toate fără să crîcnească măcar, numai şi numai să—şi poată împlini planul. Şi—a ajuns, de la o vreme, şi—acolo !

Într—o zi, cînd îşi scăpă stăpînul ochii de pe el, se duse în grădină după casă şi, culcîndu—se sub merii înfloriţi, a aţipit cu gîndul la Vălean şi la Oăniţa. A dormit şi ce—a visat ? dac—a fost vis acela sau aevea. A visat că venind zvînturat[72] de peste deal, s—a zvîrlit[73] Vînzolea în grădină şi s—a pus, zurliul, a zvîrcoli[74] toţi merii, a zurlăi[75] toate frunzuţele şi a zburătăci[76] toate florile de pe crenguţe. După aia s—a aşezat, zvăpăiatul, pe horit, rezemat de tulpina unui măr :

Lui, lui, lui şi lui, lui, lui !
Hai, mărului, mărului !
Vălean nu—i, Oăniţa nu—i,
Hai, mărului, mărului !
Că—s zidiţi în casa lui
Hai, mărului, mărului !
Craiului, tîlharului.
Hai, mărului, mărului !

---

[70] A cînta la zongoră
[71] Supă cu oţet, borş
[72] zvăpăiat
[73] azvîrlit
[74] A se zbate
[75] A zornăi
[76] A face să se împrăştie

Bate vîntul frunza lată,
Hai, mărului, mărului !
Pe ei îi tras zid de piatră !
Hai, mărului, mărului !
Bate vîntul, frunza pică,
Hai, mărului, mărului !
Mai trăiesc o nopticică !
Hai, mărului, mărului !

Tulburat de aşa vis, văzut şi auzit totodată ca—n poveşti, Mîndruţ sări drept în picioare şi, limpezindu—se la cap, nu mai stătu nici o scîntuţă că se şi porni către casa stăpînului.

Era miezul nopţii. Crai—meşter—făurar dormea ne—ntors şi sforăia că se—auzea pînă la Cubleş : HORR—horr ! HORR—horr ! Auzindu—l, Mîndruţ se linişti şi se luă să cerceteze zidul cu de—a—mănuntul. Îşi lipea urechea de el, cînd într—un loc cînd în altul, ciocănea în piatră şi chema pe cei cuprinşi în chinga ei, încet pe nume :

—Măi, Vălene ! Tu, Oăniţă !!

—Măi Mîndruţ ! se auzi el deodată strigat că înlemni de spaimă nu alta. Dar îşi veni repede—n fire cînd se văzu cu cine se văzu. Şi cu cine credeţi că se văzu ? Cu mama Oăniţii ! îi făcea semn să tacă. Apoi tot încet îi zise :

—Măi, Mîndruţ, n—avem ce sta în legănuţ ! Iaca eu am scos din zidul căsii, în toată ziua, cîte—o piatră şi—am pus—o iar, apoi, de formă, înapoi. Amu le—om da frumos de—o parte şi, dacă ne—om sili, om isprăvi pînă în zori.

—Să ne silim atunci ! răspunse repede Mîndruţ. Şi s—au silit de totului tot bine. Scoteau un rînd de piatră, îl puneau deoparte. Scoteau altul, îl aşezau alăturea. Mai scoteau unul, durducau[77] piatra mai încolo pînă au lărgit gaura zidului destul ca să poată ieşi Oăniţa şi Vălean prin ea afară. Viaţa nu li se curmase dar erau veşteji, fără vlagă, cu vederile slăbite şi scrijelaţi pînă la sînge de strînsura pietrelor.

Cum îi văzură scăpaţi, îi luară ceia binişor, ca pe copii, îi culcară în car pe paie, le puseră perină moale la cap şi—i înveliră—n lepedeu[78]. Apoi sui mama Oăniţii în car dinainte şi porni boii la vale.

Abia apucă Mîndruţ a—i spune să adaste la Izvoarele Feredeului pînă ce—l şi luă la bani mărunţi Crai—meşter—făurar, vezi că, stăpînii ca stăpînii, nici adormiţi cu mac ca ăsta nu au somn şi—s tot cu ochii pe ucenici nu care cumva să se lase pe tînjală[79].

—Măi, Mîndruţ ! strigă el buhăit ca după somn. Unde mi—s sarsamurile[80] : cleştele, ciocanul, sula ?

—Aci—s—'ci ! îngăimă cela luat aşa din scurt şi repede.

—Unde—aci că nu—s aci ?! se înverşuna stăpînul..

—Ba—s aci !... Aci erau !... Iac'—aci !... Ba nu—s aci ! dădea el din colţ în colţ că numai grija lor n—o mai avuse—n noaptea asta. Văzîndu—l încîlcit ca niciodată, se gîndi Crai—meşter—făurar că nu—i lucru curat. Apoi cînd dete şi de alte semne se chiar încredinţa de treaba asta şi mînios cum era şi cum se mai făcu se aruncă la Mîndruţ aşa de tare că se cutremură tot dealu'—n gura lui :

—Măi Mîndruţ, te—ai prins cu dracu'—n legănuţ, aşa să ştii ! Amu, ţine—te bine c—ai să te lupţi cu mine !

—În puşcă puşca—ne—om ori în sabie tăia—ne—om ? întrebă şi Mîndruţ colea tare şi înfipt că doară nu era nici el aşa oricine şi fitecine, vorba badii Simion, primarul, care, fie iertat c—a murit demult săracu', umbla cu cîte un zgîrci de porc în strungăreaţă ca să se ştie—n sat cine—i şi ce—i.

—În sabie ne—om tăia ! strigă Crai—meşter—făurar apucînd cătrănit una pe care numai ce o potrivise din ciocan.

Atunci luă şi Mîndruţ o sabie, de unde o luă, şi pe dată o încrucişa cu cea a craiului. Şi cum îşi încrucişară ei armele, cum începu lupta. O luptă pe viaţă şi pe moarte. Păleau, şi unul şi celălalt, cu sete de numai scîntei săreau de unde loveau. Şi se luptară şi se luptară ei aprig un an şi nouă luni de zile fără să se biruie unul pe altul. Erau, după atîta vreme, morţi de osteniţi, dar nici de—aceea nu se lăsau. Unul nu se lăsa că era crai şi mai bătrîn, celălalt nici atîta că era şi el cine era şi era tînăr aşa că dădeau înainte

---

[77] A rostogoli
[78] Cearceaf mai gros
[79] A se delăsa
[80] uneltele

cu sănătate care cum putea şi cum se nimerea. Tocmai cînd ajunseră ei mai vlăguiţi de cît se—mpotriviseră unul la altul, trecu pe—acolo, în zbor, un vindereu[81]. Cum văzu craiul pasărea, cum îşi adună toate puterile şi zise :

—Vindereu, fătul meu, de mi—ai aduce o scînteiuţă de apă rece de la fîntîna din Rîtul Burtucii ca să—mi aţin puterile apoi cu carnea ăstui tînăr, fără minte, te—aş îndopa pînă te—ai sătura !

—Vindereu, frăţîne—meu ! îi grăi şi Mîndruţ, fain—frumos, păsării. De mi—ai aduce tu mie o scîntuţă bună de apă de la fîntîna din Rîtul Burtucii ca să—mi aţin puterile, apoi cu leşurile de la ăst Crai—meşter—făurar şi de la alţi şaptezeci şi şapte ca el pe deasupra te—aş îndopa pînă te—ai sătura.

Cînd auzi vindereul despre ce—i vorba se întoarse din drum şi drept la fîntîna din Rîtul Burtucii porni şi, aducînd de acolo apă rece şi bună, se aruncă în jos ca o săgeată şi i—o dădu lui Mîndruţ. Şi cum bău feciorul apa, cum se împuteri de zece ori mai tare decît fusese pînă atunci, aşa că din două smîcituri de sabie îl isprăvi pe crai, îl făcu mic şi bucăţele şi i—l dădu vindereului. Apoi, pînă să se ospăteze ăsta, se învîrti flăcăul după cei şaptezeci şi şapte de meşteri mari, meşteri făurari şi, ascultaţi ce vă spun că ăsta—i adevărul—adevărat. i—ar fi bătut Mîndruţ ca pe măr şi i—ar fi biruit pe toţi şaptezeci şi şapte, dar n—avea pentru ce, că doară ce—i făcuseră oamenii ? Dar ce te faci cu vindereul ? Apoi mai ascultaţi—mă o dată, că nici asta nu—i minciună, măcar că, vorba lui Vasilică Poalelungi, cel venit de la Moldova, prin '48, de răul foametei şi măritat la noi în sat cu mălaiul cel de fată a bădiucului Andrei ,,cu adevărul în gură nimeni nu—ţi dă—mbucătură !", vindereul nici că se lăsă. îşi ceru, în legea lui, plata :

—Şi nimic mai mult ! porunci el, că de nu te—mbuc pe tine !

Cînd văzu Mîndruţ cea rea, hai la fugă pe Deal în jos. Dar vindereul după el, strigînd cît îl ţinea gura:

—Plata şi nimic mai mult !

Hai, Mîndruţ, în jos pe după prepelecii de fîn ai badei Aron a Urnii, hai pe după clăile de grîu a badii Simion, hai prin cucuruzul lelii Dochiţă, dar nimic. Vindereul îi păşea în urmă lărmuind de să—ţi acoperi vasele :

—Plata şi nimic mai mult !

—Numai—numai nu v—aţi smintit de cap, oameni buni ! le strigă Joilă, oprindu—i.

—Plata şi nimic mai mult ! îmblătea vindereul înainte din gură priponit drept dinaintea omului. După el, se porni atunci Mîndruţ a spune şi cînd isprăvi îl întrebă frumos pe Joilă :

—Amu, spune dumneata drept bade Zaharie, că ne cunoaştem de cînd lumea, dacă erau de căsăpit oamenii aceia ?

La aşa poveste nici nu stătu Joilă pe gînduri ci, luîndu—l binişor pe vindereu, îi zise :

—Vindereu, prietenul meu, cu leşurile de la şaptezeci şi şapte de cai de—ai mei, numa' amu aduşi, alegădit[82] ai fi ?

—Alegădit ! guräi[83] vindereul tremurînd ca o varga de—apucat ce era. Îi dădu, aşa dară, Joilă leşurile făgăduite şi apoi se aşează la vorbă cu Mîndruţ. Nu la cine ştie ce vorbă lungă. La una scurtă şi cuprinzătoare.

—Măi Mîndruţ ! începu ăsta. Surcălău din Părău îţi trimite vorbă că te aşteaptă la Piatra uriaşilor unde l—ar fi văzut şi pe Ilarie amu—i cîteva zile.

—Tot două oale—mi fierb la foc, una seacă şi—alta goală ! grăi atunci Mîndruţ cunoscînd îndată despre ce—i vorba. Şi, la una ca asta, nemaifiind nimic de—adăugat decît mulţămita, o făcu Mîndruţ întîi pe asta şi apoi porni fără zăbavă, la Piatra uriaşilor.

Păşea îngîndurat dar, mai ales, sleit de putere. Îl sfîrşea, cu strînsoarea lui, şarpele îmbăloşat.

[81] Specie de şoim
[82] Mulţumit
[83] A face gură

6. PICĂ FRUNZA MOR ŞI EU, DOCHIŢA DE DORUL TĂU

Mergea îndoit de durere şi se—ntreba, aşa de unul singur, supărat:

Am fost, oare, blăstămat

De şarpe să fiu mîncat ?

De la o vreme începu să—i întrebe şi pe oameni, pe care cum îi vedea :

Oameni, oameni, ascultaţi !
Nu ştiţi, am fost blăstămat
De şarpe să fiu mîncat ?

Numai pe Surcălău din Părău n—a mai apucat să—l întrebe, că s—a năpustit ăsta cu gura peste el :
—Măi Mîndruţ, ai ţepenit în legănuţ ? De patru zile te aştept aci şi tu, taman[84] amu te pui să dezgropi morţii !!!
—Ba şi mai rău, bade Filimoane, că aşa îl chema pe Surcălău din Părău şi Mîndruţ aşa—i zicea nu care cumva să se supere cela şi să—l ia la scărmînat. Ba şi mai rău, zise după cum vă spusei, Mîndruţ nu prea viuţ, apropiindu—se de om, că şi—am întîrziat şi nici nimic n—am dezgropat !
—Nu—i bai, măi Mîndruţ, grăi atunci Surcălău din Părău, că—i dezgropa de—aci—nainte una mai nevăzută şi mai neauzită !
—Şi anume ? întrebă Mîndruţ.
—Amu—s trei zile, începu Surcălău a zice, am ieşit din părău cu gînd ca să mă duc în sat. Şi cum am păşit, cum nu. cu papucii mei cei noi, că drept într—o băltoacă de tină[85] am nimerit.
Amu cum să mă duc în sat fără papuci şi la opinci nu mă gîndesc nici mort, că cine dracu' mai umblă astăzi în de alea ? Atunci, de ciudă, m—am suit pe mal, m—am desculţat şi mi—am pus încălţările la soare să se uşte. Frate—tău, Ilarie, încărca fîn aci, pe Faţă. Era cu patru boii voştri cei suri. L—am *agăit* şi—am stat de vorbă atîta cît şi—a mai tras şi el sufletul o ţîră. Cînd m—am întors, papucii mei nu—s nicăieri. Dau după ei, caut, întreb pe Ilarie, blestăm ! Nu—s şi nu—s şi nu—s şi nu—s !
—Zi mai scurt, bade Filimoane, c—aici ne—apucă—amiaza ! îi tăie Mîndruţ, nerăbdător, omului firul poveştii.
—Ba lasă să zic lung, c—aşa îmi place ! răspunse Surcălău din Părău. Şi apoi aşa să ştii, mai zise el, că din lung poţi face scurt, dar din scurt nu prea faci lung. Cînd mă dădeam eu mai pogan cu capul de pereţi pentru isprava asta, îşi mînă omul zisa înainte, numai ce văd, din sus de capul meu şi—n drept cu *drumult* val—vîntoaselor pe cer doi craci. Un crac era pe dincolo de deal şi celălalt pe dincoace de el. Ce drac să fie ? mi—am zis eu uitîndu—mă în susul cerului. Şi pînă să mă luminez că—s uriaşi de pe la Peşteră numai ce văd că trece unul peste mine, că se aruncă la Ilarie şi—l ia cu boi, cu car cu fîn, cu tot şi—l pune, iac—aşa, la el în palmă. După ăsta, vine altul cu papucii mei, ca două muşte, într—o mînă. Apoi morţii voştri uriaşi şi—a cui v—o fi făcut pe lume încă ! am suduit eu iară, că—mi ieşisem săracu' din toate ţîţînele ! Şi—i de mirare ?
—Zi, zău, mai scurt...
—Ba zic lung, c—aşa îmi place, îi tăie de data asta vorba Surcălău lui Mîndruţ, că nu—s eu Feri Sasz, fie iertat că—i tot om de la noi din sat, care şi—o mîntuit un vig[86] de pănură tăindu—l tot scurt—scurt şi vorba lui „tot scurt rămas !". Acuma erau doi, mînă uncheşul spusa mai departe. Apoi mai minten am fost trei, ca să zic scurt. Trei cu mă—sa, că ceia doi, după cîte—am înţeles, erau copii de—ai ei ce s—au jucat pe—aicea, fără voie, pîn' ce—a venit femeia să—i întoarne acasă cu o joardă lungă—n mînă şi pusă pe—mblătit.
—Mamă ! Mamă ! strigară copiii de uriaşi sărindu—i înainte cînd o văzură, ia ce—am găsit !
Mă—sa, o muieroaică de două ori mai lungă ca drumul pînă la Gherla şi—napoi şi de trei ori mai multă—n şele decît Dealul lui Micloş luat de—a curmezişul, cînd s—a uitat la car, la boi şi la Ilarie s—a făcut verde—galbenă la faţă, a scăpat joarda din mînă şi apucîndu—şi pruncii a păşit dealul zicîndu—le:
—Lăsaţi—i, dragul mamii, unde l—aţi găsit că de mîna unora ca ăştia, de nu ne—om şti feri, tot neamul nostru, îi scris, că a pieri !
Speriat, copilul cel mai mic a pus papucii mei cei noi la loc, zise Surcălău din Părău mai departe dar hoţomanul celălalt, mai mare, apucînd carul fără să—l vadă mă—sa, l—a băgat iute—n sîn. Amu, pe

[84] tocmai
[85] noroi
[86] Val de pînză

scurt, Ilarie—i cu boi cu tot acolo.
—Să trăieşti şi să fii sănătos ! mulţumi feciorul de—mpărat pentru desluşelile ce i le dase moşul. Amu—s încredinţat că eşti şi om de suflet, bade Filimoane, îl lăudă el mai departe de îi topi celuilalt inima, nu alta. Apoi dădură mîna şi se despărţiră. Surcălău din Părău, încălţat în papucii lui cei noi, o luă, sprintenel—sprintenel moşul, către sat, iar Mîndruţ, mai mult mort decît viu de muşcătura înveninată a şarpelui, către Peştera uriaşilor.

Ajunse acolo pe—nserat. Uriaşii veneau încet cu turmele către casă. De după nişte tufe, unde se pupuise[87] neştiind încă în ce fel să se bage—n peşteră, Mîndruţ se uita galeş după oi, că tare dragi îi mai erau. Muceda, Oacăra, Ciungăra, Pantoşa, Muscuricea, Ţîgîra, Şuta, Băla, Breaza, Creaţă, Oacheşa, Ţiganca, Laia, le lua el după nume, tot una cîte una. Şi ce—i veni în cap uitîn—du—se aşa la oi cum depanau din picioruţe către casă ? îi veni să se agate în miţele unei ţigăi bătrîne care venea şchiopătînd încet în urma celorlalte. Şi cum gîndi aşa şi făcu astfel că, încîlcit printre cîrceii de argint ai bietei oi, ajunse—n peşteră. Aicea, preţ c—am de—un judeţ, poate mai bine, *abunăseamă* nu ştiu că n—am stat a—l drămui ca lelea Minodoră, fie iertată, care măsura slănina cu aţa cînd o ducea de ojină[88] la secerători, era faţa casei. Roata ei, pe cîte—o băgătură, erau staulele, strungile, căşăria, cohea[89] şi găbănaşurile[90], iar în dosul lor putinele, rîşniţa, bolovanii de sare şi buţile de dubală[91]. La vremea aia, cei ai casei erau tare învăluiţi cu treaba. Care dădeau oile—n strungă, care le mulgeau, doi—doi cărau ciuberele cu lapte, muieroaica cea lată—n şale cît Dealul lui Micloş luat de—a curmezişul îl strecura, alte două lungi de alea îl mestecau cu cheag punîndu—l să se prindă, altă lungă storcea zarul, alta făcea urda ; bărbatul ăsteia cu urda, micuţ cît un deluţ, tescuia caşul, a aceleia cu mestecatul îl jintuia[92], a alteia îl frămînta şi—l îndesa în putini, feciorii lor cei mijlocii rînduiau caşurile la soare ca să se coacă, iar ăilalţi, mai mari, le stivuiau pe cele gata în cămară. Fiecare rînd de caşuri era de zece ori mai mare şi mai gros ca turnul bisericii. Cînd se uită Mîndruţ la unul îi veni ameţeală. îşi purtă dară ochii în altă parte. Acolo văzu *cohea* şi pe buna cea bătrînă a uriaşilor, cu faţa roşie cum îi para focului de vînzolită ce era, învîrtindu—se în dreapta—n stînga de rîndul unui balmoş. Nepotul ei cel mic, în cămeşoaie, şedea lîngă cuptor şi se juca. Ţinea în mînă carul cu cei patru boi suri ai lui pe care îl mîna, cînd înainte către vîrf ul inelarului, cînd înapoi pe calea arătătorului, cînd în spre dealul degetului gros, cînd peste dunga degetului mic, strigînd cît se putea :
—Hăăăis, Iambor ! Ceaaa, Mojar ! Cea ! Cea ! Cea ! mîn—ca—v—ar cîinii !

Cînd îl văzu Mîndruţ pe frate—său jucăria copilului, se luă iute într—acolo, dar cu mare băgare de seamă ca să nu—l zăpsească uriaşii. Şi nici nu—l văzură pînă ajunse lîngă scăuneşul copilului îmburdat între o oală şi lemnele de foc. Acolo îşi făcu vînt cum putu şi sări drept între picioarele scăuneşului, cu faţa către copil. Apoi scoase de sub laibăr[93] amnarul, iasca şi cremenea şi începu a scapără din ele tot rînd în rînd. Şi din toată scăpărătura săreau o mie de scîntei galbene, roşii şi albastre, unele mai jucăuşe ca altele şi mai lucitoare ca stelele de pe cer. Cum văzu copilul scăpărătoarea, cum lăsă carul şi o luă pe asta. Apoi feciorilor de împărat atîta le—a şi trebuit. Ilarie sări atunci iute din car, Mîndruţ sări din scăunuţ şi hai să se ascundă fuga undeva. S—au aciuiat pe după sită cînd numai ce auziră pe buna cea bătrînă a uriaşilor cîrîind către nepoată—sa :
—Tu Dochiţă, mînce—te *brujii,* du—te—n găbănaş şi cerne încă un pumn bun de făriná că asta cîtă—i nu—mi ajunge !

Draga lui Ilarie veni ascultătoare la porunca bună—si, dar cînd dădu să ieie sita şi—l văzu pe Ilarie se sperie aşa de tare, că o scăpă jos.
—Ţi—ai văzut ursita, mînce—te *brujii* !! rîse buna cea "bătrînă de ea dînd cu ştergura după flăcăii ceia crezînd că—s nişte şoareci. Tocmai bine—i mătură de pe—acolo că nimeriră—n sită, iar pe asta o luă Dochiţa ca să se ducă la cernut. Apoi nici dacă ar fi fost înţeleşi n—ar fi făcut fata aşa de bine cum a făcut. A lăsat sita—n făină şi—a ieşit cu ei frumos afară.

Mult o fi trecut, puţin o fi trecut pînă s—au mîntuit Ilarie, Dochiţa şi Mîndruţ de pe—acolo cînd au auzit—o uriaşii pe buna lor cea bătrînă cîrîind, din pragul cohii :

---

[87] A se piti stînd pe vine
[88] Mîncatul de la ora 10(mică), şi de la ora 16(mare)
[89] bucătărie
[90] căările
[91] argăseală
[92] A scoate zerul din caş
[93] Vestă ţărănească de lînă

—A săriţi măăăă, mînca—v—ar brujiiii, că pe Dochiţa o furară cei din vale şi mă lăsară aci, cu balmoşu' pe foooc...

Cînd auziră uriaşii una ca asta, săriră toţi ca de pe jar şi haida după furători. Numai că ăştia erau mici şi uriaşii uriaşi şi, vorba mătuşii Reghină, fie iertată, cînd se încolţa la cei ce strîngeau darea către împărăţie cu toţi opt dinţii ei fără vreo şapte „îi greu să vezi din cer ce—i pe pămînt !". Aşa şi ăştia. Cum să vadă cogeamite *ometioci* nişte bieţi viermuleţi ca Ilarie şi Mîndruţ ? O văzură însă pe Dochiţa.

—Musai că pe—acolo îs şi ei ! grăi un uriaş neştiind că fata îi pornise pe feciori înainte, dar nici Dochiţa că ăştia nu o ascultaseră Şi cînd se încredinţa Craiul uriaşilor că hoţii erau acolo îi îmbuluci pe toţi ai lui afară poruncindu—le să urnească bolovanii Bobîlnei peste ei. Şi—aşa de bine i—a stîrnit, că proştii ceia nu se mai puteau amu opri ca Văsălie a nost cînd a dat la vorbă cu Măria drept în calea trenului şi apoi tot el de către pădure la jendarii[94] ce l—au prins. „Io am rîs, Măria o rîs, trenu' o venit, amu oprească cine poate, domnule !!!" Şi abunăseamă că nu mulţimea uriaşilor a oprit. De aia şi era să—i *putupească* ăştia pe toţi ăia. Noroc de Dochiţa că ea, cum curgeau bolovanii la vale, îi priponea sprijinită cu spatele într—unui mai mare pus contra.

—Ţine, fata tatii, bine, că astăzi pe cocoşi îi apără găinile !! îi batjocori craiul pe feciori, dar pe nedrept, că doară şi ei puneau umărul oprind sau priponind bolovanii. Apoi îi mai auziră pe crai strigînd din vîrful dealului :

—Măi Mîndruţ, ieşi din legănuţ şi vină mai bine să te lupţi cu mine ! Ia—l şi pe Ilarie ca să nu—ţi fie urît şi să mă isprăvesc şi eu cu amîndoi odată !

—În luptă lupta—ne—om, în sabie tăia—ne—om, ori în puşcă puşca—ne—om ? întrebară amîndoi fraţii deodată *rînzoşi* şi puşi pe harţă, măcar că erau numai ca doi iezi în gura lupului.

—În puşcă ne—om puşca ! răspunse şi craiul *rînzos* şi—şi şi scoase repede *prăştioaia* cu care prinse a puşca cu bolovani.

Atunci scoase Ilarie de la tureacul cizmei zbiciul lui cu trei plezne împletite—n douăsprezece, îl învîrti de cîteva ori peste cap şi cînd plesni din el o dată, toţi uriaşii se prefăcură—n stînci de cremene şi—n bolovani, iar odată cu ei şi biata Dochiţa rămăsese împietrită.

—Făcu ăla poc ! cu măciuca, da şi tu, frate dragă, pleosc ! cu biciuşca !! zise Mîndruţ cînd văzu şi pe Dochiţa pietroi.

—Amu şi tu ! se aruncă Ilarie la frate—său, supărat. Pleosc ! cu ce—am putut, bine c—am nimerit ! Apoi necăjit că una a vrut şi alta a ieşit, întrebă : amu ce ne facem ?

—Ce să ne facem ? Nimic nu ne facem, ne luăm şi ne ducem ! răspunse Mîndruţ.

—Şi D ochita ?

—Şi Dochiţa !

—Da' cum om opinti pietroiul ?

—L—om opinti noi cumva da', mai întîi, hai să arăduim o sanie, grăi Mîndruţ. Şi cum au fost chiar gînd la gînd pe dată croiră tălpicile ăsteia şi, după ce le împreunară şi le unseră cu seu ca să alunece, opintiră pietroiul cel de fată pe sanie şi porniră peste bolovănişuri în jos, tot la vale şi la vale. Ilarie supărat trăgea de zbici pe care îl pusese aţă la sanie, iar Mîndruţ, alăturea, trăgea şi el văitîndu—se :

Dragă frate, dragă frate !
Bagă mîna—n sîn şi—l scoate
Că şarpele blăstămat
Jumătate m—o mîncat !

Dar Ilarie, învăluit cu gîndurile şi necazurile lui, nu—l auzi.

La Izvoarele Feredeului toate erau după cum se întîmplaseră : Iuănuc şi Rusalina muţi şi tăcuţi şedeau pe—un colţ de lespede ; Loghin întins pe grapă dormea strîngînd la piept floarea lui galbenă de Sînzîiană ; Rusalim şi Cătălina se *drăgăleau* ca două turturele ; Vălean şi cu Oăniţa zăceau întinşi în car; Lodovica despletită jelea pe biet Ambrosie ; Ilarie o descărca pe Dochia, Mîndruţ se tăvălea pe jos de răul şarpelui, căluţul lui cel alb păştea liniştit iarba.

Apoi, de la o vreme, tot Mîndruţ mai viuţ, sări drept în picioare :

—Amu om sta aci înţepeniţi pe veci, cu Izvoarele Feredeului lîngă noi şi n—om face nimic, măi oameni

[94] jandarmi

buni ? întrebă el. Apoi îmboldind pe Rusalim, pe Lodovica, pe Ilarie şi pe Cătălina îi dezmorţi din stat zicîndu—le : la Miez—în—Părezi[95] cînd apele izvoarelor, ştiţi că se tulbură şi tot ce—i viu sau mort dacă se spală—n firul lor se mîntuie de rău, să sărim toţi, să luăm apă şi să ne vindecăm unul pe altul i Bine ?
—Bine ! răspunseră eu toţii.

Şi cînd, la Miez—în—Părezi, în crucea nopţii, apele cele limpezi ale izvoarelor începură a borborosi şi a se tulbura, din adînc sări Mîndruţ şi îi stropi din pumn cu apă vie pe Iuănuc şi Rusalina ; sări Ilarie şi ó udă pe Dochia ; sări Lodovica şi îi spălă osuţele lui Ambrosie ; sări mama Oăniţii şi o scaldă pe ea şi pe Vălean ; apoi mai sări o dată Mîndruţ şi—i stropi bine pe Loghin şi pe Sînzîiană. Atunci, ca prin minune, Dochiţa păşi sprinten lafară din pietroi, Vălean şi cu Oăniţa coborîră sănătoşi din car, Loghin se deşteptă din somn alăturea de Sînzîiana, Ambrosie se înturnă din drumul morţii către Lodovica, iar Iuănuc şi Rusalina unul către altul mai vorbăreţi ca niciodată. Numai Mîndruţ rămase cu şarpele, încolăcit pe după el, că tocmai cînd să sară pentru sine, apele vii ale izvoarelor s—au potolit şi, liniştite cum curgeau amu, n—aveau nici o putere.

Frate... ! Frate... ! Fraţii mei,
Cu şerpele rămăsei !
Staţi în loc ! Nu mă lăsaţi !
De iest şerpe mă scăpaţi !

prinse el a striga cînd se văzu cu răul tot în sîn. Dar cine să—l audă ? că ceia, tot cîte doi—cîte doi cum se tămăduiră, luară drumul casei cîntînd, rîzînd şi *drăgălindu—se* de gîndeşti că toată lumea numai a lor era şi—a altora nimic. Şi cînd ajunseră acolo, mare şi multă bucurie făcură toţi împăratului şi împărătesei aşa că momentan arăduiră ăştia ospeţele pentru şase nunţi mari, împărăteşti, frumoase ca—n poveşti. Iar în dricul[96] jocului şi—a veseliei, iaca şi Mîndruţ, mai mult culcat decît călare pe căluţul lui cel alb.
—Ce—i cu tine, măi Mîndruţ ? întrebă Loghin care—i ieşi în cale, îl ajută să descalece şi—i puse dinainte un colac mare împletit şi—o *ştergură* vărgată.

Suce—ţi mîna în tindeu[97]
Şi—o bagă în sînul meu,
Să vezi ce chinuri trag eu !

răspunse Mîndruţ ferind ştergura şi colacul.

Cînd auzi Loghin de boala frăţîne—său, pe dată se înnegura la faţă, dar repede se scutură de cea rea şi se luă cu mersul nunţilor care tocmai atunci ajunseseră la găină. Şi aducîndu—le frumos rînduite pe blide împănate cu flori roşii şi albastre, socăciţele făceau atîta gură de numai clonţul lor se auzea:

U—iu—iu viu printre ruj i !
Cu găină de la Cluj !
Faceţi loc şi mă lăsaţi
Tot pe lîngă ceteraş
S—ajung pînă la nănaş !
Faceţi bine mă lăsaţi,
Să pui şi io găina în poală la nănaşa !

Faceţi—mi şi mie larg
Să pot sări de pe prag ;
De pe prag printre nuntaşi
Cu găina la nănaşi !

---

[95] Mijlocul verii
[96] Punctul culminant al unei acțiuni
[97] ștrengar

Scoate nună punguța
Plăteşte găinuța !
Scoate, naşe, bani, parale
Că găina—i grasă tare !

Luînd găinile, nunele mari cinstiră socăciţele cu bani de aur şi de argint aşa că, mulţumite, astea încetară să mai cotcodăcească. Numai nănaşa lui Rusalim se aruncă cu gura la una, ca să mai aţîţe veselia.

Socăciţă de la vatră,
Roşie şi—mbujorată,
Vină să—ţi închin o dată !
Să—ţi închin cu sticla plină,
Nu ştii rîndul la găină !
Găina care—i de nuntă.
Mai bine trebe *ţinută,*
Cu pită de grîu ales,
Nu cu hoaspe de ovăz !

Dar socăciţa nu se lăsă nici ea, tot din aceeaşi pricină :

Mulţămesc, nănaşe mare,
Că nu m—ai ocărit[98] *tare !*
Că găina nu o—am fript,
Numa' cîte—am cîrcălit[99]
Staţi—ar creasta ei în gît !

A fost rîsul de pe lume ! Şi mai mintenaş s—au pornit droştele :

Măgheran pus sub oglindă,
Să trăieşti mireasă mîndră,
Să trăieşti că ţi se şede
Ca o floare—n iarbă verde !
Bucură—te miresucă
C—ai un mire ca un crai
Şi—o ogradă ca un rai !

Şi pe lingă ele, colăcarii[100] şi femeile mai bune de gură încă s—au încontrat în strigături :

Oăiaga *asta cu gin*
Nu ştiu, doamne, cui s—o—nchin,
La tînăr sau la bătrîn ?

Chiuiţi, dragele mele
La ospăţ, c—aşa se cere :
Să bei şi să chiuieşti
Tare bine să—ţi petreci !

[98] A certa pe cineva
[99] A frige superficial un aliment
[100] Personaje din scenariul ceremonialului de nuntă

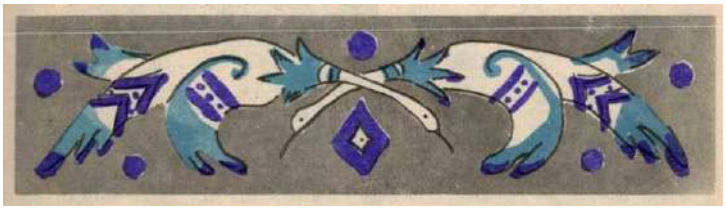

7. FRUNZULIȚĂ DE SCUMPIE[101], LEONORA—MI PLACE MIE !

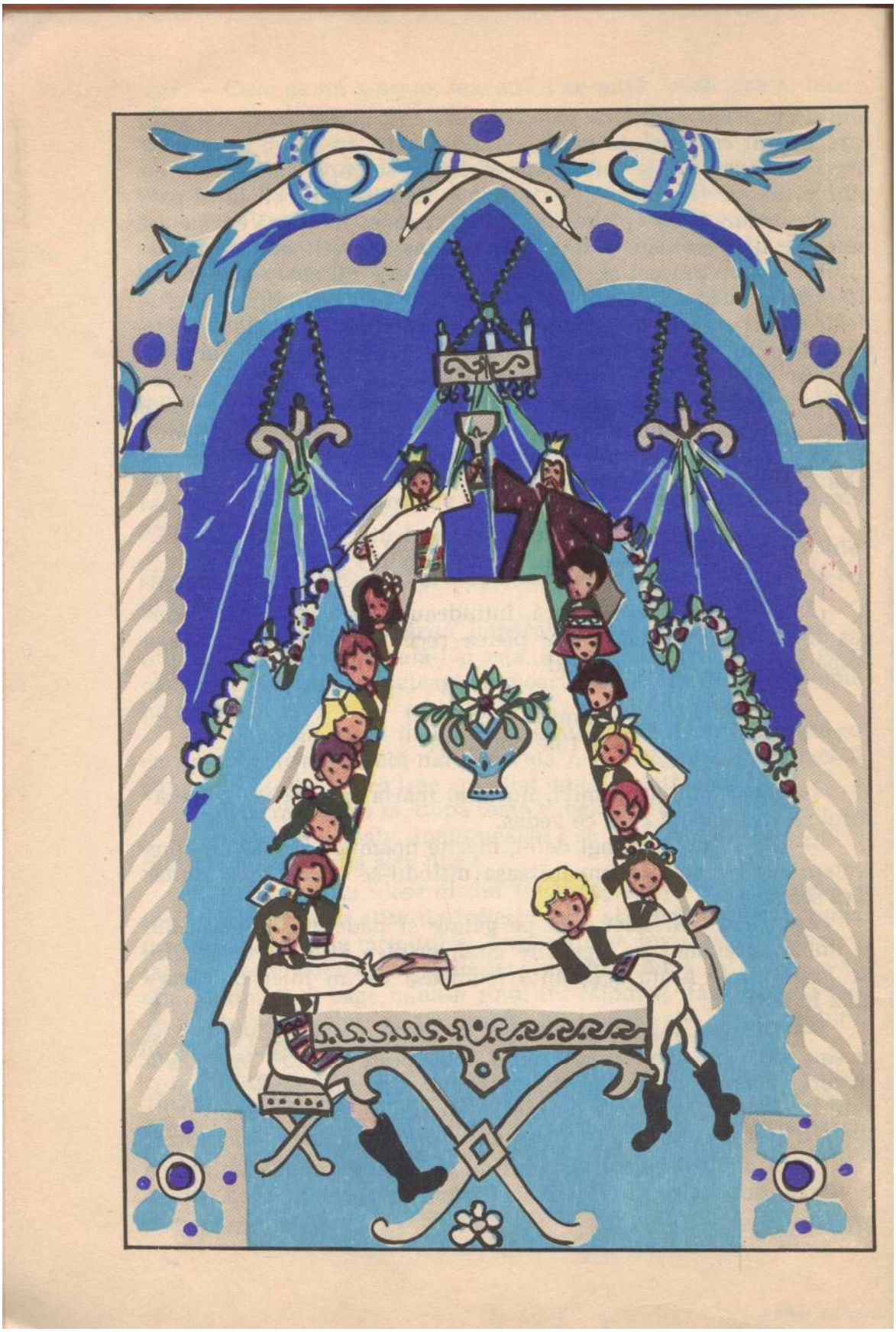

Luaţi în vîrtejul nunţilor, fraţii lui Mîndruţ numai grija lui n—o mai aveau, măcar că fecioruţul la fiecare se jelui :

[101] Specie de liliac

Dragă frate, frate drag,
De la şerpe multe trag !

Apoi după ce trecu jocul miresei, se scoase cinstea[102], se potoliră feciorii şi fetele şi se puseră toţi mesenii pe sarmale calde cu smîntînă şi cu mămăligă, i se spovedi Mîndruţ împărătesei.

Iacă maică
Ce mă seacă !
Ia ochiţii şerpelui
Verzi ca iarba cîmpului !
Ia limbile despicate
Drept în inimă—mplîntate !

îi zise el dezbumbîndu—se la laibăr şi despăturindu—şi cămeşa cea mîndră cu flori ca să vadă mă—sa lucrul şarpelui.

Cînd dădu împărăteasa cu ochii de urîciunea aceea, de trei ori încolăcit pe după mijlocelul feciorașului, i se încrîncenă carnea pe ea, săraca, dar nu se arătă. îşi luă copilul frumos cu binişo—rul, îl mîngîie, îl sărută duios, îi culcă capul pe sîn şi—l dăină ca pe vremea cînd era pruncuţ în legănuţ pînă ce, cuprins de căldura lui, Mîndruţ se linişti şi adormi. Şi după ce—l culcă în aşternut alb ca bumbacul, împărăteasa ieşi încetişor, se duse întins la bărbatu—său şi aruncîndu—i—se la picioare îi zise :
—Prea înălţate împărate, feciorul nostru cel mic îi beteag de moarte ! Apoi printre hohote de plîns şi de suspine îi povesti, din———fir—în—păr, cum îl mînca pe Mîndruţ şarpele, ce şarpe otrăvit era acela şi cum nu putea crăişorul scăpa de muşcătura lui înveninată

Atunci, măcar că nunţile feciorilor mai mari nu erau încă ridicate, trimise împăratul soli în toată ţara, ba şi peste hotare, cu rugare către toţi vindecătorii, mari şi mici, ce—ar şti vreun leac pentru feciorul lui să vie neîntîrziat la—mpărăţie. Şi nu bine trecu zeama acră pentru nuntaşii care statură la ospăţ pînă în zori, că şi începură a veni, cu multul, doctorii, poticarăşii[103], vracii şi alţi făcători de minuni ce se lăudau cu darul lor de—a scoate omul din ghiarele morţii şi de a—l vindeca de orice beteşug. Dar precum veniră aşa şi plecară. N—au izbîndit a face nimic doctorii, că şarpe ca acela n—au mai văzut ei în trai şi—n viaţa lor. Cînd îşi pironea ochiţii la unul sau la altul *sfichiuind* din toate trei limbile deodată, înlemneau toţi, cădeau ca fulgeraţi, fugeau înnebuniţi ori adormeau pe veci. Dar, de la o vreme, au prins a se rări şi alde ăştia, aşa că bietul Mîndruţ abia—şi mai trăgea sufletul de răul şarpelui, iar mă—sa şi tată—său zilele de—aşa mare necaz.

Şi—o—ai şerpe blăstămat,
Mîndru fecior ne—ai luat !
Tinerel şi voinicel,
Nu ţi—a fost milă de el !

se tînguiau împăratul şi împărăteasa văzînd feciorașul cel scump în pragul morţii.

Azi aşa, mîine aşa, poimîine aşa pînă într—o zi cînd, ducîndu—se împărăteasa în grădină să plîngă mai în voie, dînd dos de toată lumea şi mai cu seamă de Mîndruţ, se pomeni în cale cu o băbuţă gîrbovită de vreme şi de nevoi.
—Miluieşte, maică, baba c—un bănuţ ! zise asta apropiindu—se de—mpărătească încet şi tremurînd de slabă şi bătrînă ce era.

împărăteasa îşi smulse atunci iute salba de la gît şi i—o întinse babei.
—Să—ţi deie Dumnezeu sănătate, maică ! mulţumi bătrînica luînd un singur ban din şirul dat. Apoi adăugă : bună inimă ai, de aia şi bine ţi se arată !
—Cum să mi s—arate, măicuţă ? se miră împărăteasa, începînd iar să plîngă, cînd iacă ce greu trag cu pruncul nostru cel mic.

---

[102] Element al ceremonialului de nuntă în care se dăruiesc mirii cu cîte ceva: viţei, oi, bani.
[103] Farmacişti

— Ştiu, maică ! întoarse baba vorba cumpănit, dar muşcătura ăstui fel de şarpe are leac ! Şi leacul lui, aşa să ştii, stă—n mîna unei fete, a aceleia care s—a—ncumetat să bage mîna—n sînul crăişorului fără să aibă bai de uitătura şerpelui, de tri limbile lui îmbăloşate, de muşcătura lui înveninată !
—Cum s—ar putea, măicuţă dragă, se miră iar împărăteasa, cînd n—au putut ei vraci, vindecători şi—atîţia *dohtori*, bărbaţi în toată firea, să se apropie de şarpele acela blestemat ?
—Cum s—ar putea, cum nu, maică, asta nu mai ştiu ! răspunse baba. Eu ce—am ştiut, ţi—am spus ! mai zise ea şi se făcu pe dată nevăzută.

Rămase împărăteasa înlemnită de aşa mare minune. Dar, mai mintenaş, desmeticindu—se, o luă la fugă, din cărare în cărare şi apoi din sală—n sală pînă ajunse în faţa tronului domnesc.
—Prea înălţate împărate ! strigă ea încă din prag, dă iute sfară—n ţară şi peste *hotară* că feciorul nostru cel mic îi de—n—surat...
—Stai binişor, mărită împărătească ! încercă împăratul să o liniştească. Ce sminteală—i şi asta, întrebă el, doar ştii prea bine că feciorul nostru îi beteag de moarte şi nu de însurat îi vine lui acu ?
—Nu stau, prea înălţate împărate ! îl înghionti nevastă—sa cu gura hotărît. Ascultă—mă şi nu sta nici înălţimea ta, că iacătă cum, unde şi despre ce leac am aflat de la o biată babă.
—Arrra, Măria ta, după toate babele ne luăm acu ?
—Nu după toate, înălţimea ta ! se încălzi mai tare împărăteasa. Numa' după asta una !

Prea multe nu alese el din învălmăşeala de vorbe a neveste—si dar, văzînd—o atîta de înfierbîntată şi gîndind că tot nimic nu pierde afară de ciripitul ei, împăratul se învoi şi dete sfară—n ţară şi peste hotară că îşi însoară mezinul după fata care s—ar afla vrednică să bage mîna—n sînul lui Mîndruţ, fără să aibă bai de uitătura şarpelui, de tri limbile lui îmbăloşate, de muşcătura lui înveninată!

Şi cum se duse vorba—n lume cum începură, a sosi de pretutindeni floarea fetelor de împărat, de crai vestiţi şi regi. Erau frumoase de te secau la inimă, nu alta, unele cu pielea albă ca floarea de cireş, altele cu gura roşie şi dulce ca fragile de cîmp, multe cu părul negru ca tăciunele ori galben ca spicul de grîu, care mlădii ca nuieluţa verde de alun, care drepte şi semeţe ca brazii—n codru, toate îmbrăcate în haine scumpe de mătasă, cu bumbi de aur în urechi şi cu mărgele felurite puse cît latul palmei la grumaz sau spînzurînd de la grumaz în jos. Veneau tot una cîte una ca nişte păunişe, se închinau smerit în faţa împăratului şi împărătesei şi, întorcîndu—se către Mîndruţ care şedea de—o parte, dădeau să—i bage mîna—n sîn. Şi ce gîndiţi că izbîndeau ? Nici pomeneală ! Bine—i spusese împărăteasa mătuşii celeia că n—au putut bărbaţi în toată firea să ţină piept şarpelui ăsta, în trei încolăcit, cu trei capete smălţate şi trei limbi înveninate, darămite nişte biete fătuţe plăpînde ca astea. Şi chiar c—aşa erau dacă unele nici n—apucau să vadă bine şarpele pînă încremeneau pe loc, căzeau fără suflare, leşinau, fugeau înfricoşate, zbierau ca din gură de şarpe :

Ţine—ţi şerpele, Mîndruţ,
Mi—oi găsi un alt drăguţ !

Altele mai bărbate oleacă, întindeau mîna către sînul fecioraşului, dar cînd dădeau de pielea rece a şarpelui, o trăgeau înspăimîntate înapoi, strigînd :

Fără mînă nu pot fi !
Fără tine pot trăi !

—Să le plîngi de milă, nu alta, măria ta ! îndrăzni împăratul să zică văzînd ceea ce vedea.
—Ba să nu le plîngi defel, mărite doamne, că mai de plîns sîntem noi ! răspunse împărăteasa uitîndu—se la Mîndruţ rămas fără scăpare.

Era şirul crăieselor mai pe gătate şi nădejdile împăratului şi împărătesei mai pe isprăvite cînd, printre atîtea fete mîndre de împărat, se arătă o copilită frumoasă ca un lujer de floare abia îmbobocit.
—De cînd mama m—o făcut, fainâ ca ea n—am văzut ! îşi ziceau toţi care cum îşi petreceau ochii peste ea. Era îmbrăcată în strai românesc, cu ie albă ca spuma laptelui, poale împăturate mărunţel şi catrinţe cusute cu fir. îi lipsea doar brîuţul de lînă cu trei capete, ţesut în trei culori : roşu, galben şi albastru.

Cum dădu Mîndruţ cu ochii de ea, cum îşi aduse aminte că o văzuse *lînd* haine şi cîntînd la Părăul ponoarelor. Avea ochiţii verzi ca iarba cîmpului şi părul împletit în trei cozi groase, cu trei prime—n trei

culori, spînzurate peste umărul drept în jos. Atunci începu şarpele a se zvîrcoli de moarte la sînul lui Mîndruţ. Îşi zornăia inelele împletindu—le ca un lanţ pe după pieptul lui, îi şuiera cîntecul de pe urmă încleştîndu—i—se cu toată puterea de inimă, gata să i—o zdrobească de nu—i venea copilei celeia chiar atunci rîndul la încercat. Fata păşi înaintea feţelor împărăteşti, cu capul sus şi uitătura verde—n ochii lor, se închină frumos şi, întorcîndu—se apoi către Mîndruţ, grăi tare şi răspicat :

Fără mină pot trăi,
Fără tine nu pot fi !
Decît, Mîndruţ, fără tine,
Şi moartă tot îi mai bine !

Zicînd acestea îi cuprinse fata strîns mijlocelul şi băgîndu—i, fără frică, mîna—n sîn, descîlci de—acolo un brîuţ de lînă, cu trei capete, în trei culori, cu care se încinse. Atunci, pe loc, scăpă feciorul împăratului de şarpe şi se făcu bine şi sănătos, precum a fost. Iar împăratul şi împărăteasa, bucuroşi că li s—a vindecat odorul, adăugară la nunţile feciorilor mai mari, ce încă nu se isprăviseră, nunta feciorului mai mic, Mîndruţ cu Leonora.

Şi la nunta asta, vă spun drept şi—adevărat, am fost şi eu chemat. Era cu vreo trei—patru zile înainte de a mă fi născut cînd au venit chemătorii la noi şi ne—a poftit, cu toată casa, la ospăţ :

—Noroc bun la dumneavoastră !
—Mulţămim şi dumneavoastră !
—Avem grai mîndru şi frumos,
Anume de la crăişorul nost'
Şi de la crăiasa lui preacurată,
Ca ziua cea luminată,
Cărora li s—a rînduit
Zi de bucurie,
Ceas de cununie !

Şi nu pot petrece,
Fără oameni de omenie !
De aceea vă chemăm :
Sîmbătă dimineaţa, la primărie
Unde—i nunta pe hîrtie !
Şi vă mai poftim :
Sîmbătă seara, la masă şi la joc !
Să aveţi şi dumneavoastră noroc,
Cu tinerii la un loc !

Şi ne—am dus, cum ne—o chemat, cu toată casa. Am înjugat boii, am încărcat—o—n car şi hai la nuntă. Cînd am ieşit cu toţii din casă frumos *înschimbaţi* ca de ospăţ, au şi sărit strigătoarele pe noi :

Vai de mine ce de om,
Gîndeşti c—a—nflorit un pom !
Da' nu—i pom şi nici nu—s flori
Că sînt fete şi feciori,
Cu steaguri în tricolori !

Da' casa noastră încă nu s—a lăsat întrecută în strigături. Chiuia din car ţuţurind oiaga şi scuturîndu—se din toate ţîţînele :

U—iu—iu şi iară iu !
Place—mi mie ospăţu'

Cu oameni de tot feliu *!*
Şi mi drag la veselie,
Cu oameni de omenie !

Nici mama, fie iertată, nu s—a lăsat, că nu era dintre acelea care să se lase iac'—aşa şi num'—aşa, la orice şi la oricine. Aşa că s—a pus a chiui din vîrf ul şurii :

Poţi fi mire împăcat,
Ce mireasă ţi—ai luat :
Ştie ţese, ştie coase,
Ştie rîndul unei case !

Şi, se vede, că aşa s—a opintit gurăind, biata, că momentan m—a făcut pe mine tot c—o strigătură—n gură :

Ţucu—te nănaşe mare,
Şi pe fina dumitale !
C—ai o fină c—o lumină,
Şi—un finuţ ca un pomuţ !

Atunci s—a luat nunta lor cu botezul nostru şi pe loc mi—or arăduit ursita, urzind—o într—o urătură :

Pe Bobîlna este—un brad,
Să creşti ca el de înalt !
Sub brad este—un copăcel,
Ca şi el de frumuşel !
Sub copăcel loc umbros,
Tare—i mai fi mincinos !!!!

Şi minten, careva de lîngă mine, cu un cîrnaţ de trei metri dinainte, pe masă, o şi înghionti pe nevastă—sa cu cotu' zicîndu—i cu gura plină :
—Frumoasă poveste, tu Viorica, da' mare şi multă minciună !

POSTFAŢĂ

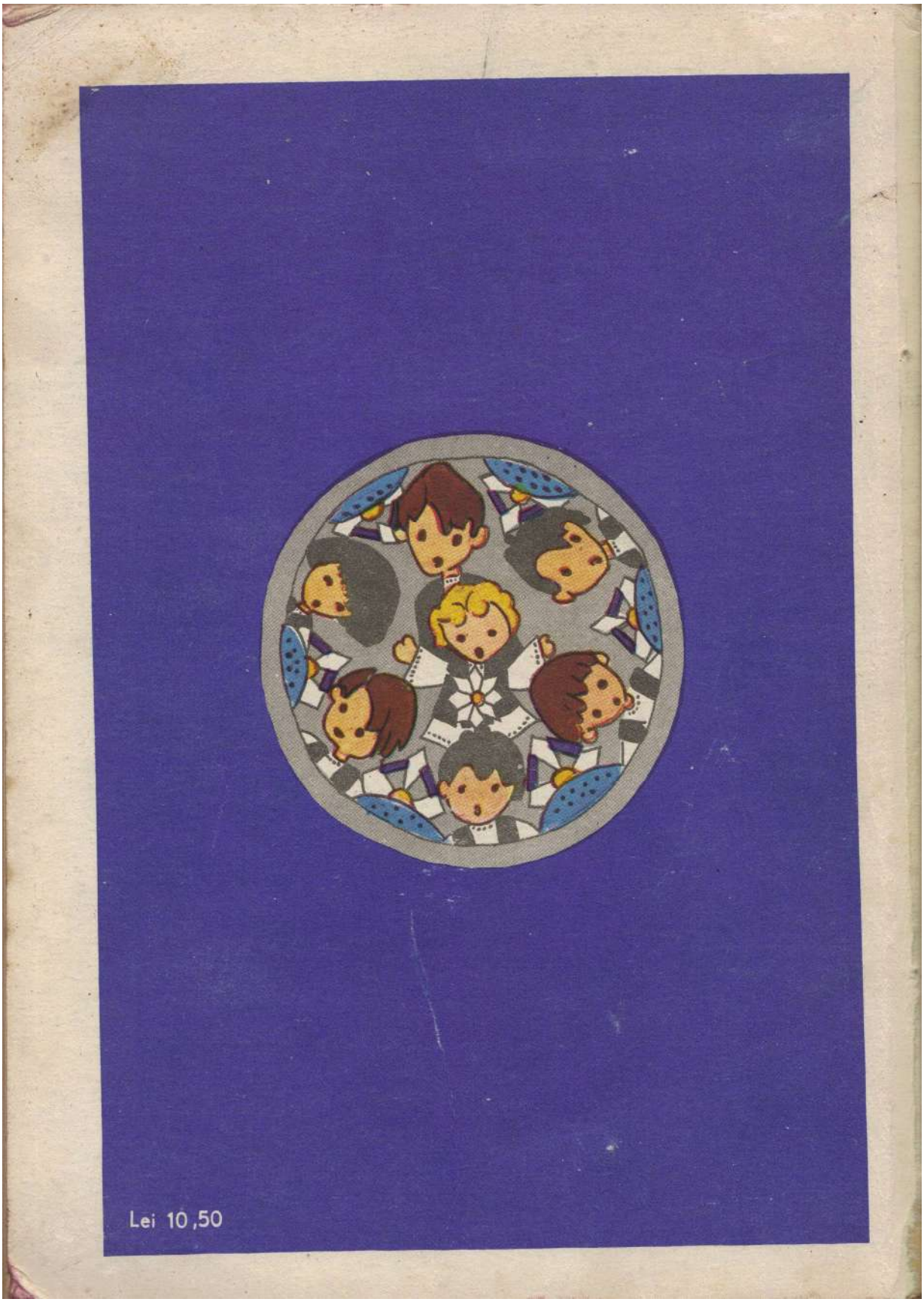

Autoarea lucrării „Mîndruţ" nu este nici scriitoare, nici specialistă în probleme de folclor şi nici nu face operă de critică şi analiză literară. Ceea ce face ea este ceea ce aţi putut vedea la lectura acestui basm. O face dintr—un anume simţ al datoriei faţă de neamul din care se trage şi dintr—un sentiment de aleasă preţuire faţă de folclorul românesc, în general, faţă de cel ce ţine de ţinuturile Bobîlnei, în

special. Interesul pentru zona folclorică Bobîlna este motivat de faptul că autoarea s—a născut pe meleagurile ei (Bobîlna—Antăş), că aici se află locurile copilăriei sale, vetrele satelor : Tiocul de Sus, Igriţia, Silivaş, Cubleşul Someşan, Panticeu, Dîrja etc, comune ce se înşiră pe versantul clujean al Bobîlnei, la poalele înălţimilor sale ce văluresc pînă departe către „Cetatea Corneştiului". Naraţiunea trece însă de hotarele acesteia, cuprinzînd în întinsul său ţinuturile Dejului şi Clujului.

Acesta este spaţiul în care se desfăşoară acţiunea basmului „Mîndruţ". Punctul său de pornire, centrul evenimentelor sale, deznodămîntul îl constituie însă satul Tiocul de sus cu împrejurimile lui de dealuri, păduri, văi, ape, şesuri, drumuri. Ele apar în naraţiune cu numele lor reale, păstrate din neam In neam pînă astăzi: Valea Cerului (cu lemn de cer), Poiana lui Bichiş, Părăul Ponoarelor, Fîntîna lui Paltin, Fîntîna de la Feredeu, Dîmbu Gol, Şura lui Emil, Remetea, Zăpode, Mierlării (locul cu multe mierle), Acăstăi, Peştera uriaşilor şi altele.

Satul este surprins în esenţa elementelor sale definitorii, bine cunoscute din copilărie : împrejurimile arătate, aşezările oamenilor cu case, grădini, poieţi, şuri, găbănaşe, staule, stăuroaie etc, loc de evenimente curente legate de munca şi viaţa ţăranilor de aici, şcoala, frecventată în basm de chiar copiii împăratului, ţintirimul din vîrful dealului, unde se odihnesc, spune Mîndruţ, „în rlnd" toţi „moşii şi strămoşii noştri".

Comuna Tiocul de Sus, toate celelalte sate amintite sau nu, întreaga zonă, au ,o ereditate cultural—folclorică inestimabilă. Aceasta este zestrea cu care autoarea s—a pomenit pe lume. Apele fîntînii sale nesecate i—au adăpat cuvîntul, cîntecele izvoraşului său i—au legănat pruncia, fusul ei de aur i—a tors firul poveştilor cu zgriminţeşi, balauri, uriaşi, zmei, vîlve, iele, sînziiene; din comorile ei minunate au ieşit şezătorile, nunţile cu care autoarea a petrecut ani tineri şi maturi şi, tot de—acolo, a ieşit „Mîndruţ". El este horea, jocul, strigătura, cîntecul, descîntecul, ghicitoarea, versul, obiceiul, ceremonia de ospăţ, bocetul, chiuitura, zicătoarea, legenda, mitul, poveştile şi întîmplările din sat care au dăinuit din anii copilăriei sale pînă azi. Comoara, pe care a păstrat—o atita vreme în suflet, a fost apreciabil îmbogăţită de—a lungul timpului, datorită achiziţiilor făcute de autoare de la diferiţi informatori din zonă, unii amintiţi în rîndurile ce urmează. Principala sa sursă de cunoaştere folclorică a fost însă şi a rămas mama, Peter Paraschiva — Chiva care, în ciuda celor 81 de ani ce—i numără, continuă încă să scoată la lumină preţioase creaţii populare aparţinînd satului natal — Tiocul de Sus.

În basm s—au păstrat numele reale. S—au folosit în text nume de sate mai mult sau mai puţin apropiate de locul acţiunii (Surduc, Vale, Bîrgău), nume de locuri (Remetea, Ploptiş, Puste, Şomoştet, Belitorea, Faţa Igriţîi), de şesuri (Ritul lui Chifor, Ritul Burtucii), de dealuri (Dealul lui Micloş, Dealul Clujului, Dealul lui Ciontoş), de păduri (Pădurea Silivaşului, Mejdiile Măriei Sale), cărări (Cărarea Strîmbă, Cărarea Văii) etc. In ceea ce priveşte onomastica, autoarea a procedat la fel. Ea a folosit nume adevărate, frecvente odinioară sau azi, în Tiocul de Sus. In afara celor legate de eroii principali, în text apar nume de femei (Ustina, Minuca, Crişca, Reghina, Rozalia, Minodora, Vîrvora etc.[104]), de bărbaţi (Şilimon, Indrei, Aron a Urnii, Condrate, Zaharie etc.[105]), nume de flori (Cicibotă, Saftiu, Holbură, Scumpie, Solovîrf etc.) şi de animale (oi: Muceda, Ciungăra, Muscuricea, Ţîgira, Băla, Şuta etc.; boi : Mojar, Iambor etc).

Timpul basmului „Mîndruţ" este cel al tradiţionalului „Odată ca niciodată", timp perceput de locuitorii satului, luat de autoare drept model, ca un orizont palpabil puţind fi divizat în raport de realităţi imediate : ziua („pînă—n ziurel de ziuă"), noaptea („Pînă—n Crucea nopţii"), apariţia Pleiadelor pe cer („pină n—a fi încă Găinuşa sus pe cer"), rînduiala prînzului („pînă—n ojina cea mare") etc.

Pentru obiecte cereşti şi constelaţii ce apar în basm, autoarea a apelat la denumirile populare cunoscute în zonă şi obţinute de la Peter Paraschiva—Chiva şi alţii: Talion—Soarele, Flendurosu' — Luceafărul?), Fuşteii — Orion, Omul — Hercule, Crucea — Lebăda, Sflederu' — ?, Ziurel de ziuă — Luceafărul de ziuă, Carele, Ciobanul cu oile — ? etc.

Autoarea atrage atenţia asupra faptului că „Mîndruţ" încorporează şi surse folclorice de pe alte

---

104În basmul „Copil şi Urăla fată frumoasă de peste nouă ţări aleasă mai mîndră şi mai frumoasă" publicat în „Poveşti nemuritoare", voi. 22, Ed. „I. Creangă", Buc, 1980, autoarea a păstrat intact numele URĂLA în ideea că fiind un unicat poate ascunde în el o taină ce-şi aşteaptă dezlegarea. Chim(u) şi Odochim sînt, de asemenea nume reale de feciori care dau titlul basmului cu acelaşi nume, în curs de apariţie.

105În basmul „Copil şi Urăla fată frumoasă de peste nouă ţări aleasă mai mîndră şi mai frumoasă" publicat in „Poveşti nemuritoare", voi. 22, Ed. „I. Creangă", Buc, 1980, autoarea a păstrat intact numele URĂLA în ideea că fiind un unicat poate ascunde în el o taină ce-şi aşteaptă dezlegarea. Chim(u) şi Odochim sînt, de asemenea nume reale de feciori care dau titlul basmului cu acelaşi nume, în curs de apariţie.

meleaguri transilvănene decît Bobîlna, dorinţa ei fiind aceea de a atrage atenţia asupra acestui ţinut necercetat încă îndeajuns de specialişti.

M.C.—P.